لە دیدەنی عەزیز گەردیدا… حەیدەر عەبدوڵا

"دەمەوێت وشە بە تەرازوو دابنێم!"

عەزیز گەردی بە کتێب ژیا و لەگەڵ کتێبیش سەری نایەوە. بە کەرکردنەوەی وشەی کوردی و بەکارهێنانیان لە وەرگێڕان و نووسیندا تێنیا بە فەرهەنگ و کوردیزانانی پێش خۆی دەی دانەکوتووە، بەڵکە گوند بە گوند گەڕاوە و گوێی بە پیرەژن و پیرەمێردان گرتووە و هەرچی لە دەمیان بەربووەتەوە، لە کۆشکێکی بەردەستی تەماری کردوون.
بەڵێ ئەکادیمی بوو، بەڵام خۆی لەنێو چوارچێوەیەکی بەرتەسکی سەرچاوەڕاڤکراو قەتیس نەکرد، ڤقی لەوە بوو پیتی (دال) لەپێش ناوی خۆی بنووسرێت، هەر بۆیە لە هەموو کتێبەکانی هەر (عەزیز گەردی)یە.
ئەو، بەر لەوەی نووسەر بێت، خوێنەر بوو. بەر لەوەی زمانە بیانییەکان بزانێت، لە زمانی کوردی و شێوەزارەکانی قاڵبووەوە.
لە ساڵی 2015 سەردانم کرد، هەر ئەو دەم شتێکم لەسەر نووسی، بە کۆمەك دەستکاریيەوە لەردا دای دەنێمەوە:
لەوەتەی سەروکارم لەگەڵ خوێندنەوەدا پەیدا کردووە، عەزیز گەردی لە ڕێگەی بەرهەمەکانیەوە دەناسم. تاکە وەرگێڕێك کە ئێستە هەموومان شانازیی پێوە دەکەین، بە وەرگێڕکی مەزن و هەڵکشاوی زمانی کوردی نۆزەدی دەکەین، ڕۆژانە بە شانوشەپۆلکیدا هەڵدەدەین، عەزیز گەردییە.
دەمێکە حەز دەکەم بچمە دیدەنی، لە دەریای ئەزموونەکانی سوود وەربگرم و بە قسە خۆشکەڵەکانی خۆشباربم.
لەم ڕۆژانەدا ئارەزووی دیداری ئەم زانا زمانزان و وەرگێڕە مەزنە، کەللەی گەرم کردمەوە، پێوەندیم بە چەند کەسێکەوە کرد، کە ئەم دیدارەم بۆ ڕێك بخەن، هەموو وتیان باشتر وایە نەچیت، چونکە ئەو نەخۆشە و لەوانەیە دەرگەشتان لە نەکاتەوە! تەنانەت بۆشك لە هاوڕێیان دەترسان ژمارەشم بدەنێ، چونکە ئەو لە زەربەی دەستانی خۆی زیز بووە!
بەم بۆبیانوانە دەم ئاوی نەخواردەوە، هەر سووربووم لەسەر ئەوەی دەبێ هەر ببینم. نیوەڕۆیەك پێوەندیم بە هەمن خۆشیدەوە کرد و گوتم: بابڕۆین.
- بۆ کوێ؟

+ماڵی عەزیز گەردی.

- بە بۆئیزن و هیچ پرسەکیەك، شتی وا چۆن دەبێت؟

+برا ئەگەر دڵیت، دەنا من بە تەنیا دەڕۆم...عەزیز گەردی پشکی و مشکی ناو...

-دەی منیش دێم...

ڕێشتین، لە ڕێگە هەر باسی کتێبەکانی (داغستانی من، لاوەچ ، قەڵەم ، سەروا، درەختی چل داستان، زارا عەشقی شوان، ژیان و جەنگ و هیچی تر)مان دەکرد.

دوای سەراخ و پرسکی زۆر، گەنجێگ ماڵەکەی نیشاندایین و هەر خۆیشی لە دەرگەیدا... پیاوێکی پیر هاتە دەر، بۆی چووم و هەر خۆرا ئەولا و ئەملام ماچ کرد، ئاخر ناهەقم نەبوو، وامزانی عەزیز گەردییە. گوتی: ببووڕە! من برای ئەوم ... تەزوویکی سارد بە جەستەمدا هات. هەمن خوشیدیش لەم لاوە دەستی بە دەموچاوی گرتبوو و بۆپکەنین لاربووبووەوە.

بە هەمەحاڵ، گوتم: هاتووین بۆ لای مامۆستا عەزیز گەردی.

گوتی: بەداخەوە! تازە دەرچوو ... قۆناغێك قسەمان لەگەڵ برایەکەی کرد و

بە دڵسارد یگەیاندەوە.

ڕۆژی 19/ 1/ 2015، دیسان بە هومێدی دیدەنی، کەوتینەوە ڕێگ، خوا هەڵناگرێت برایەکەی کارئاسانیی زۆری بۆ کردین، ڕێگ لەبەردەم دەرگا وەستیان و مامۆستا عەزیز گەردی دەرگای لێ کردینەوە، زۆر بە خەمباری پشوازیی لێ کردین، گوتم: ببووڕە مامۆستا کاتت دەگرین.

گوتی: "کات هیچ بەهای نییە!"

گوتم: ئاخر لای تۆ جوانترین بەهای وەرگرتووە.

گوتی: " لەکنە من لە هەمووشتێك پیسترە!" یەکسەر هاتەسەر ئەوەی کە غەدری لێکراوە، ئەزیەتدراوە، خولاسە بەشێك لە دەردەدڵی خۆی بۆ هەڵشتین.

کتێبێکی بە دەستەوە بوو، تەماشام کرد کتێبی (ڕێبەری کتێبسازە کوژراوەکان) بوو.

دڵشەکێکی لە دەرەوە ڕاخستبوو، گوتی: "فەرموون دانیشن! بینیم کتێبێکی دیکەشی لەبەر دەست بوو، لاپرەیەکی سپی لەنێو دانابوو، ئەویش ڕەمانی (ماڵی نانی) بوو.

گوتم: چما تۆ کتێبی نوێبابەتیش دەخوێنیتەوە؟

گوتی: "حەز دەکەم هەرچییەك کە دەردەچێت، بیخوێنمەوە، بەس کوا پێ ڕادەگەم؟"

بۆیە ئەو پرسیارەم لێی کرد، چونکە بەشێک لە نووسەرە کۆنەکان، کە باسی بەرهەمی ئێستەی نووسەرانیان بۆ دەکەیت، گرژ دەبن، دیارە ئەوانیش ناهەق نین، لە جیهانی نووسینی ئەمڕۆدا پاشاگەردانییەکی زۆر هەیە، کەس بەکەس نییە.
مەجلیس گەرم بوو، بەرەبەرە هەنگ و ڕوخساری دەگەشایەوە، دەستی بە نوکتە و قسەی خۆش کرد. زۆر بەڕازەوە دەدوا.
گوتم: مامۆستا تۆ لەنووسینەکانت وشەی هاوواتا (مرادف) زۆر بە دوای یەکەوە دێکاردێنی…
گوتی: "ڕاستییەکەی من دەمەوێت وشە بە تەرازوو دابنێم، بەڵام دەشکرێ وام کرد بێت، بەڵام شێوازی دەقە ئەسڵییەکە زۆرجار شێوازی وەرگێڕانت پێ دەگۆڕێت."
هەمن خۆشید گوتی: مامۆستا من ئەو تامەی لە کتێبی (داغستانی من) کردم، نەمتوانی ئەو چێژە لە کتێبەکانی دیکەیت بکەم.
گوتی: "یەک خاڵی زۆر گرنگ هەیە، ڕاستە من لەو کتێبەدا زۆر خەم ماندوو کردوو و وشەی جوانم تێدا بەکارهێناوە، بەڵام من پێم وایە بابەت دەور دەبینێ. تۆ دەبێ بۆ هەر بابەتێک، زمانێک بەکار بێنێ. لەوانەیە زمانی داغستان وای لێ کردبم بەم شێوە ناسکەی تێ دەیڕێیت وەریبگێڕم."
لەبارەی نووسینەوە گوتی: "من پێش نەخۆشییەکەم، لە بەیانییەوە تاکوو دەمژمێر یەکی شەو دەمنووسی، بەڵام ئێستە بەستم لێ بڕاوە."
گوتم: ڕاستییەکەی تۆ شایانی خەڵاتێکی زۆر گەورەی، ئەو خزمەتەی تۆ کردووتە کەم نییە…
بەمە نەختێک دەموچاوی تێکناو و فەرموویی: " بۆچی کاک حەیدەر! تۆ خەڵاتت پێ هێندە شتێکی گەورەیە؟ ئەوەی هیچ نەبێ لە کوردستان خەڵاتە!
کێن ئەوانەی خەڵات دەدەن؟ بۆچی دەیدەن؟ ڕاستییەکەی خەڵات هەتکردنەوە، زۆر لە خەڵات وەرگرتن باشترە."
وێجا لایەکی لێ کردمەوە و گوتی: "نابرا! تۆ بە هەڵە لە خەڵات گەیشتوویت، بە دەیان جار ناوم بۆ خەڵات زل هاتووتۆ، هەتم کردووەتەوە…"
بزەیەکی کرد و گوتی: " تۆنها یەکجار خەڵاتێکی زۆر گەورەم وەرگت… با بێت بگێڕمەوە چۆن بوو، لە چایەخانەی مەچکێ کابرایەک گوتی:" ئیللا وبیللا دەبێ بچینەوە ماڵەوە، دڵمەمان هەیە دەبێت لەگەڵمان بخۆیت. منیش دڵم نەشکاند و لەگەڵی چووم… وەختێک لە ماڵیان دانیشتم، کابرا بانگی کوڕەکەی کرد

و گوتی: کۆم وەرە ئەوە عەزیز گەردییە!
کۆەکە سەرکی بە ژووردا گرت و گوتی: تخوا بابە ئەوە عەزیز گەردییە! دواتر منداڵەکە هات لەگەڵمان دانیشت، ناوەناوە سەری خۆی خواردەکردەوە و دەیگوت: تخوا بابە ئەوە عەزیز گەردییە؟ تومەز چیرۆکەکانی منی خوێندبوونەوە، یان بۆی خوێندرابوونەوە… ئەوە باشترین خەاتە کە من لە دونیا وەرمگرتبێت.
لەسەر زۆر بابەتی ئەدەبی قسەمان کرد… ئەو پێی وابوو کەسێک گەر بیەوێت بنووسێت، دەبێ بازنەی خوێندنەوەی فراوان بکات، خۆی بە زلتر نەزانێت، دەنا باشتر وایە واز لە نووسین بێنێت. دەیگوت ئاخر چۆن دەکرێ بنووسی و ئاگات لە نووسینەکانی هەژار و هەمن و عەلائەدین و مەسعوود محەمەد و، مەلاشوکر …نەبێت.
گەردی کەسکی خاکی بوو، بە شەواڵە تۆزاوییەکەی هێندەی تر خۆی لە دڵی ئەمەدا شیرین کرد. ژیانی ئەو جگە لە کتێب هیچی تر نییە… هەنگی ووخساری زۆر لە ووپەلی کتێب دەچوو.
گوتم کاتێک دیوانی حاجی قادری کۆیم بۆ شەرحی مسعوود محەمەد خوێندەوە، هەستم کرد لەکدانەوەی مسعوود محەمەد لە شیعرەکانی حاجی بۆنرختر.
گوتی: "منیش هەمان بۆچوونم هەیە و پێم وایە مسعوود محەمەد زۆر بە ئاستەکی بەرز نووسیویەتی."
گەردی زمانی عارەبی ، ئینگلیزی، فارسی ، فەرەنسی و ئیتاڵی دەزانی و پێیان وەردەگێڕت… وەڵای ئەمانەش، زمانی کوردی بە زۆربەی شێوەزارەکانیەوە دەزانێت.
کاتی خۆی بۆ فێربوونی وشە و زاراوەی زیاتر، سەردانی چەندان گوندی کوردستانی کردووە، لەنێویاندا گوندی (شێخوسانان) بووە، چونکە کە گوتم خەکی گوندی (شێخوەسانان)م، پێکەنی و گوتی: "کاتی خۆی چوومەتە شێخوەسانان و لە وێ لای (حاجی لاس) زۆر دانیشتووم، زۆر شتی کۆنم لێ پرسیوە…" دواتر هەمین عومەر خۆشناویش ئەمی پشتڕاست کردەوە و گوتی بۆ یەکەوە لە گوندان زۆر گەڕاوین.
لە کۆتاییەکەی ویستمان هەستین، گوتی هێشتا دانیشن، دیاربوو مەجلیسەکەی ئەمەی زۆر پێ خۆش بوو… گوتی: بە دەم خۆشم ویستن.
ڕاستییەکەی لەزەتێکی خۆشم لە دیداری وەرگرت، ئەوەی ویستم لێم پرسی. دەبێ کورد شانازیی بەخێیەوە بکات، کە کەسێکی هێندە بە توانا و زانای وەک عەزیز گەردی هەیە.

ڕۆژی 3/ 6/ 2022 لەگەڵ زیرەك كەمال لە نەخشانە سەردانمان كرد و بۆ دووەم جار بۆ دیداری گەیشتمەوە، پێیتاپێیتا نووسەر و خوێنەران سەردانیان دەكرد، بۆیە وا دیاربوو دوا دیدار بوو، لە ڕۆژی 6/ 6/ 2022 بۆ یەكجاری بەجێی هێشتین.
حەیدەر عەبدوڵا

باڵندەیەك لە نووتەكدا بەردەبێتەوە... سروشت نەوزاد

یەكەمین دەستپەدەكات.
بەربەیانی ڕۆژكی بەدبین، ئاگەر چی ڕۆژكی تەواویش نا، تەنیا چەند كاتژمێرێك پاش كاتژمێر سێ و سی و دوو خولەكی پاش نیوەڕۆ، پازدەی ژوئیەی ساڵی هەزار و نۆسەد و حەفتا و دوو، كاتێك ئۆپارتمانەكانی پرۆئیت ئیگەی سانت لویس بەهەی دینامێتەوە تەقێنرانەوە.

پاشان لە ناكاو باڵندەیەك لە نووتەكدا بەردەبێتەوە.
پاشان خەڕەكە چەشنی دەفرێكی سووری مس
پاش ئەوەی كە سپەدە دەخواتەوە،
بەرز بەرز هەڵدەكشێ و
كەوە زەبەلاحەكان بەجێ دەهێڵێت..

سەرەتای ڕۆژە،
ئەمە كاتێكە سەرتاپا جلەكانی خەی گەیوە و میلەكانی دادەكەنێت.
سەرەتای سەرەتا
ساڵانێك پاش گاگەكەی نەو ئاشكەوتان*
سەبەری تیژەو
یاخود
شەقامێكی درێژ كە شەوانە هوونا كییەكەی پڕ دەكات و
هەردەم كەسێك بە خەیاڵی پێتیەوە
دەستی لە دەستی منداڵێكدا، پیاسە دەكات.

سەر لە دووی من ئەمستا

تەنانەت کە دەشزانم شارەکانت دژ بە فرێنیت
بەجووتێک دەستی کارەبایی،
لە ئازاوەترین ڕۆژەکانم ئادەوەستیت.
سەر لە دووی تۆ، لەگەڵ بادا پەرتەتەکانم دەکێشم
دەگمەن نەبێت پەنابەر و
شلە بەردی ئاگراوی نێو بورکانم.
سەر لە دووی تۆ وەختێ گەڕام
بنچکی سەربەاوی خەم دەزییەوە،
هاوارم کرد:
سەر لە دووی تۆ کاتێک
باڵندەیەکی زلی خەمبار لە حەوشەکەدا بەدیل دەگری و
بۆ پلیکانەکەدا دەیتە خوار.

سەبارەت بە خۆنم، ئەگەر چی نەمدەویست بتبینم
کاتێک بوتەی بەتاڵەکان لە ژێنگی دەریاکە پڕ دەکەیت و
بەندەکەویت لە ژێر تەپڵە هەورە چڕەکاندا،
دەربارەی ئەو زەویەی کە دەیکەم
کاتێک لە کەنگە دوورەکاندا شەو دادێت و
لەبیری دەکات بگەڕێتەوە،
من پاسوانم،
ئەو ڕەگایە دەپارێزم کە لەژێر پێیەکانمدان.
من ڕەبەرم،
بەڵام پەناوکانم هەرگیز هی من نین…

دەربارەی ڕۆژەکانی
بەرامبەر تیغی تەنانەت کە دادنیشێت و ئوتوو دەکات
کەسێک کە ڕۆژی ژیانی درێژ دەکشێ و دادەگیرسێ
کاتێک لەسەر کورسیەکە دەخونێتەوە،
وەک هەمیشە قاوە گەرمەکەی هەڵدەلووشێت.
کەسێک بەیانیان قاوەتی ئامادە دەکات و سەموون دەکێت
جار نا جار ئەلبووم‌ەکە دەکاتەوە،
پرسەی نییە، ئەگەر چی وێنەی باوان، نێو و مردووان…
مردووان مردووانن.
کەسێک دەستەکانی دەلەرزن
وەختێک سمتی ژنەکە دەگوشێت و زار دەکاتەوە.
مردووان مردووانن…
کەسێک کە دەیویست کاتژمێرەکە

لە مەچەک بکات و جلەکانی بگۆڕێ
کاتێک تەنانەت لەسەر مێز کە دادەنیشێت و ئوتوو دەکات.

کەسێک کە بە خێرایییەکی زۆرتر نزیکتر دەبێتەوە
بە ئاڕاستەی دەستێک لەو کاتەی لەزمە باران دەکوژێتەوە و
تەمەکە خەستتر دەبێتەوە
وەک ئەوەی بیەوێت ئەمیان لەودا پشووبدات،
بە خەی و ەوخسار گەلەک چین لەسەر چین کەکە دەبن
کاتێک لە ژوورەکراوەکەدا دووگمەی تیفی دادەگرێت و
زەنگ بە دەستەکەی دەکات.
بە خەی و زارێک کە شیعرێک دەخوێنێتەوە دەربارەی ئەوەی؛
باڵندەیەک لە نووتەکدا بەردەبێتەوە.
یا شیعرێک ناخوێنێتەوە دەربارەی ئەوەی؛
باڵندەیەک لە نووتەکدا بەردەبێتەوە.

پاشان بە ئاڕاستەی باڵندەیەک لە ناکاو کە بەر دەبێتەوە،
لەو شەقامەی کە شەوانە ەوونا کییەکەی پێ دەکات و
هەردەم کەسێکیش بخەیاڵی پێتییەوە
دەستی لە دەستی منداڵەکدا،
ەنگبوو بیەوێت پیاسە بکات…

لە گفتوگۆی پێویست بە ەزگاریی هەسارەکەوە، نەخشەکانیان هەڵدەواسن. پاش گەشتێک
بە نەو دارستان لە دامێنی درەختە ەق و وشک هەڵاتووەکاندا.
پیاوە گەنجەکەش لە بەردەمیان، سەر و سیمای هەڵبەوسکاو، جێیەک کە تێیدا
لە پشتیەوە تەوژم دەدا و بە مەژوودا خێی درێژ دەکات.
عەساکە زەینەکەی درێژ، لە دەست نووقاو بە ئەسک و پروسکی ئەوانەوە کە خوازیاربوون بەر لە تەفان شارەکیان جێبهێڵن و لە چیاکەدا بنیشنەوە.

پاپەڵ گەلە سپی پشەکان بە بە هیچ نیشانەیەکی لاییان، لە جووڵەیان بەسەر چرکە زەرملەکاندا دەکەون. وەک ئەوەی دەردەکەوە دەتوانرێ نزیکتر ببینرێت، ئەوە دەریایە، ئیمپراتۆرێتێک لەو نەوانەی با لە زماندا دەکەن و پێی ئاسکە تاریک دەکەن. لەو زەنگەکە هەردەم دەزرنگێتەوە و دەنگەکان پێکدا دەدەن ، بە خەیان و

نامەی نووسراویان بۆ پەستاو.

ئۆواریەکی بەفرانبار** دواین زرمەی سامناکی بە هەواکەدا هەکرد.
کەشتیەکە بەو کتێبەی گەپەکەی دادگیرسانـــد لە ئەفسـانەکەی
نەپەیبەوە.
بوونەوەرە کەم ناسراوەکەش وەک ئەوەی دەسەاتی لە گەردوون دزیبەت،
بە جـووڵەی قـورس و برسـتیەکی دەنـدانەوە لە نـوان زەیە
باریکەکاندا بە پشوودان دەیگرماند و غاری دەدا.

بەسـەر قەراوەڵەی خۆەکەدا و لە دامێنـی، هـزرە ترساوەکـان
کەڵەکەدەبن، بە پەتاو لە ژێر پرچیدا هەدەچن و گۆیەکانی دەسمن.
قاوشەکانیش سارد و بە هەنـگ لە کەشی ئەو ژووراندی چێشنی خـاچ
هەواسراو بۆ پلازما.
بوتەی تاقەنەری هەناسە پەدەر و گەڵای وشک و هێزاوی وەسیەت جار نا
جارێک کە دەڵێیشتن
بـا دەیـبردن بۆ هووی ژێـرەوی زەویەکە بۆ لای مەردمنـداەڵ
نووستووەکەی.

لە دەرەوەش بۆ ئاەاسـتەی پۆلیسـەکان بۆ خەیـان و دەمانچەکـانی
کەمەریانەوە، لەژێر گەپەپی سوور و زەردی ترافیکەکان، شەقامەکە
پەاوەکانی هەدەکەشە و خەی لە دەخوەێت.

جیهـانێکی هاوەسـتاوە، بە هەر بەرەکـی شـارەکەوە دەروازەکە خەی
هادەخات، لە نەوان تابلۆ تەز لە نیشتووەکان و ئەو درەختانەی لە
دامێنی قیرەکاندا دەشنەنەوە لەو هەوایەی دەستەمێ.
دەشنەنەوە: لە بۆ فریوی وەهمێک کە خوازیارن پەیان وابێت وا لە
کاتژمێرەکە دەکەن
میلەکانی هەبسووەێت،
بۆ لە تاقیگەکان و
ئەو پەککەوتووانەی لە نەو هەوری حەبدا دەلەرزن.

- (بیلی کەلینس) لە شیعری ئەرستەدا دەڵێ شیعرێکی هەیە بەم شێوەیە: ئەمە زەر زووە، سااەنێک بەر لە کەشتی نووح.
** ئۆواریەکی بەفرانبار/ ئاماژەی ئەو کات و ساتەیە کە قایرەسی کەرەنا لەو پەڵەی تەشەنەسەندن و بەاوبوونەوەیدا بوو بۆ جیهاندا. لەو نەوەندەیشدا، باوکم و کەسانێکی دیکە لە

هاوڕێ و دۆستانم، هەڵگری ڤایرۆسەکە بوون ومەترسی مردن و لەناوچوون لەسەر ژیانیان بوو.

منداڵبازیی.. لەخولیای کەسییەوە بۆ پرسی کۆمەڵایەتی لەچیرۆکی "نووشتەشۆ" ی فەرهاد شاکەلیدا.. عەبدوڵا سەرمان (مەشخەڵ)

لەکەینەوە

پرسی منداڵبازیی چیرۆکەکی کەنی مرۆڤایەتییە

منداڵبازیی (Pederasty)بۆ کردارە سێکسییە دڕوتراوەت کە مرۆڤی سەرووی هەژدە ساڵ لەگەڵ منداڵ و هەرزەکار چ کوڕ بن یان کچ ئەنجامی دەدەن. بە ئەنجام گەیاندنی ئەم کردارە لە ڕووی تەندروستییەوە زیان بە منداڵەکە دەگەیەنێت ؛ لەلایەکەوە جەستەی منداڵەکە دەشێوێنێت و لەلایەکی تریشەوە باری دەروونی ئەو منداڵە بە ئاڵۆزی دەمێنێتەوە و هەنگاو تا مردن کاریگەرییەکەی بمێنێت. ئەم هەڵوێستە دژی مرۆییە لە گۆشە و کۆنارەکانی کەمەگە بەڵام بە نهێنی و دوور لە چاوی خەڵک ئەنجام دەدرێ. سیستەمە جیاوازەکانی کەمەگە چ مەدەنی بن یان تۆتالیتاری؛ سزای تایبەتیان داناوە بۆ ئەو جۆرە کارە قێزەونانە. سەرباری بوونی هەڵگری لە بەردەم منداڵبازیی، کەچی تا ئێستا نەتوانراوە هەڵەکەش بکرێت. زۆربەی جارەکانیش ئەو کردارە دەستدرێژییە یان لە لایەن دایک و باوک و دایەن و کەسوکار یان مامۆستا یان وەستا یان مەلا یان قەشە ئەنجام دەدرێت. هەر دوێنێ بوو " گەورەترین سکاندالی ئابووبەری هەوەسبازی و منداڵبازی لەمڕووی میدیای بەریتانیا و کەناڵی BBC ئاشکرا بوو دەربارەی جیمی ساڤیە گەورەترین کارەکتەری میدیایی و بەناوبانگترین دیجەی و بڕیاری کەناڵی ناوبراو کە زیاتر لە

چوارسەد هاپەرت و سکاڵا لە دژی دەستدرێژی کردنە سەر منداڵان درا بە پۆلیسی بەریتانیا"(١). لە ڕووی مەژوویی و ئەم دەردە کۆمەڵایەتییە بە مەژووی بڕایەکانی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی دەگەڕێتەوە. واتە لەڕووی مەژوویی و منداڵبازیی لە بڕبڕیانی مەژووی و یەخەی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی گرتووە و لە تەواوی سەردەم و شارستانێتییە جیاوازەکان بوونی هەبووە و بە شێوەی جیاجیا دەرکەوتووە. ئایینیش سەرباری هەڵکردنەوەی منداڵبازیی بشێوێکی ئاشکرا، بەردەوام هەندێک لە پیاوانی ئایینی بە بارە نهێنییەکەی ڕەواجیان بەم کارە داوە. ئەم کردارە قێزەونە ڕەنگە هەندجار خولیای کەسیی بێت و هەندجاریش بووبێتە حاڵەت. بەڵام لەهەموو حاڵەتەکاندا پەیوەندییەکی تۆندوتۆڵی بە مەڵا و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ناو کۆمەڵگەوە هەبووە و هەیە. کاتێکیش مەڵا ڕوو لە خوار هەنگاو دەنێ، منداڵبازیی ڕوو لەسەر دەڕوات و بەرز دەبێتەوە. بەپێی سایتی (Info on Islam) لە ٩٥ % سایەق تڕلڵ و لەریپەکانی وەاتێکی موسوڵمانی وەک پاکستان منداڵبازی دەکەن و سێکس لەگەڵ منداڵی نەرینە دەکەن.(٢).

منداڵبازیی (بەچەبازیی و هەتیوبازیی) زۆر پێش پەیدابوونی ئایینەکانی ئیسلام و مەسیحی بە شێوەیەکی بەرچاو پراکتیک کراوە. لەیەنانی کۆندا منداڵبازی بڕبڕاو بووە و شارستانێ جیاوازەکانیش بەبڕی نەبوونە لە پیادەکردنی ئەم تاوانە دژی ئینسانییە. واتە وەک لەکەیەک بە درێژایی مەژووی کۆمەڵگای ئینسانی بە نەوچەوانی مرۆڤایەتییەوە بووە. مرۆڤ بە ئازاد لە دایکبووەکانی ئەسینای کۆن مافی ئەویان هەبووە سوود لە کەیلەکان وەربگرن و سێکسیان لەگەڵدا بکەن. هەروەها "کۆمەڵگای ڕۆمانی کۆمەڵگەیەکی پێتریارکی یان پیاوسالاری بووە و پیاوە ڕۆمانییەکان ئازاد بوون لەوەی چێژ لە سێکسکردن وەربگرن لەگەڵ نەرینەدا بە ئەوەی پیاوەتی یان دەخی کۆمەڵایەتییان لەدەست بدەن ئەگەر ڕۆڵی نەرایەتی ببینن. بە ئەم مەبەستەش سوودیان لە کەیلەی نێر وەردەگرت(٣). ئایینەکان گەرچی لە ڕووخساردا دژایەتی منداڵبازیی دەکەن، بەڵام نەیانتوانیوە بکەونە دەرەوەی ئەو چوارچێوەیەی کە دەیەها چیرۆکی دێتەزێن و سەدەها سکاندا لەخە دەگرێت کە هەزاران منداڵ بوونەتە قوربانی. هەر بەنموونە پاپای کەنیسەی کاسۆلیک پیتەر هەڵرمان یەکەکە لەو پاپا دەستدرێژیکەرانەی دەیەی هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو کە لاقەی منداڵانی کردووە"(٤). لە جیهانی ئیسلامیشدا و لە کات و شوێنی تایبەتدا ئەو دیمەنە ناشیرین و هەواڵە تاڵانە دەبینرێن و بەرگوێ دەکەون. لە سەردەمی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی، مەژوونووس مارسای هەدگسن لە وتاری "شارستانی ئیسلامی لەسەدەکانی ناوەڕاست"دا

دنووسەت " سەرباری تەکردنەوەی بەهەزی ئەم دیاردەیە لە لایەن شەریعەتەوە، کەچی پەیوەندی سەکسی نەوان پیاوی پگەیشتوو(بالغ)و هەرزەکار زەر بە ئاسانی لەنەو بازنەی چینی باڵا قەبووە دەکرا(٥). هەرچی سەردەمەکانی دواترە منداڵبازیی وەکو خەی ماوەتەوە و چارەسەر نەکراوە. تەنانەت چینی ئەرستەکراتی کەمەگە، نەخشی بەرچاوی هەبووە لە فریودان و هەخەتاندنی کوانی چینی هەژار و لاقەکردنیان. لە ئاستی نەونەتەوەییش گەلە هەوە دراوە بە وەستانەوە دژ بەو پرسە و دیارترینیان "بە یەکەمجار وەزیرانی دادی چل و شەش دەوەتی ئەوروپی لەگەڵ ئەمەریکا لە ساڵی ٢٠١٢ لە بروکسڵی پایتەختی بەلجیکا کە دەبنەوە تا ناەزایەتیی خەیان سەبارەت بە منداڵبازیی دەربڕین"(٦).ەنگەدانەوەی منداڵبازیی و نەربازیی (هاوەگەزبازیی) لە هونەر و ئەدەبیشدا بە ئاشکرا هەست پەدەکرێت. منداڵبازیی هەر تەنها مرۆڤ سادە و نەخوەندەوارەکانی کەمەگەی نەگرتەتەوە، بەکو هەندەجار گەلە هونەرمەند و ئەدیب دووچاری ئەو دەردە بوونە و ئەگەر لاپەکانی مێژووی ئەدەب و هونەر هەبدینەوە گەلە ناومان بەرچاو دەکەوە کە ەنگە بنە مایەی شەک و سەرسامی، لەوانە " شاعیر و شانانامەنووسی ئەرلەندی ئەسکار وایلد(٧) یان کەە مەقامزانی بەغدا ەحمەتوەڵا شەتاغ-ی کورد.(٨). ئەم دەردە کەمەایەتییە کە تا ئەستا و کاتی نووسینی ئەم دەانە بەردەوامی هەیە و بەداخەوە هیچ ە و شەنەکی گونجاو نەگیراوەتە بەر بە چارەسەرکردنی بنەەتی، بەڵام وردبوونەوە لە زەمینەی سەرهەدانی ئەم دەردە کەمەایەتییە دژە مرۆییە و سەرنجدان لە هەکارەکان ەنگە خراپ نەبێت. بە بەچوونی من کەمەگە پاشکەوتووەکان زەرتر زەمینەی لەبارن بە سەرهەدان و گەشەی ئەو تراژدییایە، بەتایبەتی کە ەژەی نەخوەندەواری لە ئاستەکی بەرزدابە. جگە لەمەش بوونی بەشایی سەکس و چەپاندن لە ژیانی مرۆڤکاندا؛ کاریگەری خەیان هەبووە و هەیە بەسەر دەستبردن بە وەها کارەکی ناپەسند. کلتوور و پەیوەندییە کەمەایەتییەکان و بە تایبەتی کاتەک داب و نەریت ەگەر بێت لە ئاشکراکردنی ەگەزی ەاستەقینەی مرۆڤکان جا چ ئەوانەی لە ەووی سەروشتییەوە نەەرن و بە ەواڵت وەک مە دەردەکەون یان بەپەچەوانەوە، کاریگەری هەبووە و هەیە بەسەر ئایدەندەتی مرۆڤکان.

ستراکتەری کورتەچیرۆکی نوورشەش

نوورشەش ناوی شەشەمین کورتەچیرۆکی کتەبی "بانی تاریکی" ی شاعیر و چیرۆکنووس فەرهاد شاکەلییە کە چاپی سێیەمی ساڵی ٢٠١١ لەلایەن دەزگای ئاراس"ەوە چاپ و باو کراوەتەوە. ماجەرای دەقەکە بەم

جڕێ : نووڕشەش و خانەوادەکەی لەنێو کەسوکاریاندا لە گوندەکەیان دژیان. شەش بە هەر کولەمەرگییەک بووە نیهەشت نووڕ و دایکی موحتاج بن. وەختێ شەشەی باوکی نووڕ مانەوایی لە ژیان دەکات، دایکی نووڕ کەچ دەچێتە کوێیەوە و هەوای شار لە کاڵەی دەدات و چەندە خزم و کەسوکار هەوەی لەگەڵ دەدەن، بەسوود دەبێ و دەستی نووڕ دەگرێت و دەچێتە شار. لەوێ لای وەستا شەریف کە هاوڕێیەکی باوکی نووڕشەش بووە، جێگایەک پەیدا دەکەن. نووڕ سەرسام دەبێت بە بارودۆخی شار وەختێ لەسەر دیواری ناو ئاودەستخانەی مزگەوتەکان دەیەها دروشم و قسەی سەیر دەخوێنێتەوە. دواتر هەر بە هەوەی وەستا شەریف کاری بەردەستی لای حەمەسەنی تەنەکەچی بە نووڕشەش دەدەزنەوە. نووڕ بەئاگا لە دونیای شار و پەیوەندییە ناتەندروستییەکانی شار خەریکی کارکردن دەبێت. تا ڕۆژێک وەستاکەی هەوە دەدات دەستدرێژی بکاتە سەر نووڕشەش و نووڕش دەیکاتە دەنگەدەنگ و هەڵدێ. ماوەیەک بێکار دەمێنێتەوە. لەڕشەوە بەفر و گڵەیی دایک دەست پێدەکات. تا ڕۆژێک نووڕشەش بە هەوەسی خەی کاری سەکنیی لای بڵە زەراب، مام برایم بە خەی دەدەزێتەوە. نووڕشەش دەی بە کارە تازەکەی خۆش بوو. ڕۆژێک وەستا برایم لە کاتی گفتوگۆیان لە ڕێگا زەفەری پێدەبات و نووڕ هەرچەند دەپاڕێتەوە کەڵکی نابێت و لە تاوان تەسلیم دەبێت و دەڵێت توخوا وەستا یان مام برایم ئازارم مەدە با زەر نەیەشێت.

مام برایم توخوا وازم لێبێنە
وس بە قوبندەر
مامە برایم ئەومە قوربانت بەس ئەمجارە وازم لێ بێنە(٩).

ئیتر نووڕ شەش لەڕوە هەست دەکات سنووری منداڵی دەبڕێ و دەبێتە پیاو و پێ دەنێتە دنیای خەڵکە گەورەکان.

مام برایم توخوا ئازارم مەدە…
ئازارت نادەم، نا…دایکێنە دەی…
ئاخر توخوا زەر دەترسم توخوا با ئەشی نەیەت.(١٠).

ئیتر لەڕە هەوداوەکانی نێو چیرۆکەکە دەگەنە چەپڕەپ و (Rising Action) هەوو دەدات. تەسلیمبوونی نووڕشەش بە بڵە زەراب چەپڕەپە(Climax) و خاڵی وەرچەرخانی ململانێی نێوان دوو دنیای تاوان و بێتاوان، جڵلاد و قوربانی، تاوکەر و وێنچیرە. ئێو هەڕە هەوو لەسەرەی هەوداوەکان لێو خاڵەوە هەوو لەخوار دەکشێت. ئیتر وەک دەرئەنجامی ئەم کردارە دراماییە لە ئەدەبی گفتوگۆیەوە، هەوداوەکان

خـــاو دەبنەوە و ململانێکـــان هەـــورتر دەبنەوە. دواجـــار نووسەر(حیکایەتخوان) لەمیانی بەـــکردنی فوئادی ئامۆزایەوە لە گەراجی نەهزە لە شاری بەغداد نووڕـشـە دەبینێت و سەکنی هەیە و ئیتـــر بەو جۆرە ڕووداوەی ڕووداوکـــان دەچێتە پـــش. ســتراکتووری چیرۆکی نووڕـشـە نیشاندانی کابووناوەی پەیوەندییە کلتووری و کۆمەڵایەتییەکانە لە شار، ئەو پەیوەندییانەی کە لە گونددا هەشتا بەهاکانیـــان لە ئاســتێکی بەرزتـــردان. نیشانـــدانی دوو وێنەی لێکجیـــاوازی شـــار و لادێ و دوو جۆر پەیوەنـــدی و دوو جۆر ژیـــانە، ئاماژەیەکی گرنگە بە گۆشەی پیشەوەریی کە شاریش وەک دەرئەنجامی ئەو گۆشەکردنە هاتۆتە بوون و شکۆ و شەوەی پێدراوە. شاریش وەک وتمان بە پاڕـوانی چیرۆکەکە “نووڕـشـە” جێی ئامان و سەرسوومان بوو.” نووڕـشـە زۆر دێی بەشار خۆش بوو. حەزی دەکرد شەو و ڕۆژ بەناو کۆـان و بازاڕ و قەیسەریدا بسووڕێتەوە تەماشای دوکان و کۆگا و شتی جوان بکات”(١١). نووسەر لەهەڵبژاردنی کارەکتەرەکانی چیرۆکـــی “نـــووڕـشـە”دا زۆر بە وردی لە کەی پەیوەنـــدییە کۆمەڵایەتییەکانی نیوەی دووەمی سەدەی بیستەمی کۆمەڵگەی کوردستانی ڕوانیوە. بۆیە کارەکتەری گونجاوی بە کـار و شـوێنی گونجاو هەڵبژاردووە. سیفەتەکانی پاڕـوانە سەرەکییەکان(Protagonist) لەچیرۆکی نووڕـشـە بریتین لە :
یەک: نەخوێنـــدەوارن یـــان کەلکە خوێنـــدەوارن و دووریـــی ئەو کارەکتەرانە لە قوتابخانە و کتێب و زانست و مەعریفە.
دوو: سادەن و بە کەمـــی گرفتی دەروونیی دەوروبەر دراون، هەرچەندە کەشەی ئابووری یەکەکە لە کەشە گشتی و باوەکانی کارەکتەرەکان.
ســێ: دەپـــاکی و نییەت پـــاکی کۆمەـــایەتی کارەکتەرەکـــان و وابەســتەبوونیان بە کلتـــوور و پەیوەنـــدییە کۆمەڵایەتییەکـــانی پاشماوەی سیستەمی دەربەگایەتی .
چوار: بەکەسی و غیابی پەروەردەی دروست و نەبوونی سەرپەرشتیار و لەپرسینەوە بە تایبەتی نووڕە کە باوکی نەماوە و دایکیشی فریای ژیانی سەختی شار ناکەوێت.
بەمجۆرە فەرهاد شاکەلی بە وشە و لە ڕۆگەی کورتەچیرۆکەکەوە وێنەی دیمەنێکمان بە دەکەشت کە بە شەوێکی نهێنی و نادیار لەسەر دیواری نێو ساختمانی کۆمەڵگە هەڵواسراوە و مرۆڤکانیش نایبینن.

داتەپینی هەـــ درامیی مەراق لە بونیادی دەقی نووڕـشـەدا

لە بونیـادی دەقـی چیرۆکـی نـووڕـشـەدا هەـــی درامیـی مەراق لە بەرزبوونەوە و دابەزیندایە. لە کۆمەڵگەی کوردستان و لە لادێیەکی

ناوچەی گەرمیان کە لە لایەکەوە ئایین زربەی ژیانی خەڵکی زەحمەتکێشی خستۆتە ژێر چاودێری و لە لایەکی ترەوە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە چێشنی خزمایەتی و هۆز و عەشیرەت زۆر بە زۆقی سەبەری هەیە بەسەر ژیانی تاکەکانەوە. مەراڵەش لەژێر کارتێکردن و کاریگەری ئەو دوو فاکتەرە ئاکتیڤەوە پێناسەی کراوە. بەیە لادان لەهەڵە مەزاڵ گەورەترین پرسیار لەسەر کەسێتیی تاک دروست دەکات و هەندە جار خزم و کەسوکاریش دەکەونە ژێر فشاری کۆمەڵایەتییەوە و پەرچەکردار و هەڵوەست وەردەگرن. لە کورتەچیرۆکی نووڕاوەکانی ئەو سەروەریەی کە مەزاڵ لە کۆمەڵگەی کوردستان هەیەتی لەئەنجامی دەسدرێژی کردنە سەر نووڕاوەکانی تووشی داتەپین دەبێت و نیشاندانی وێنەیەکی قێزەونە لە حاڵەتێک کە ئیش لەسەر کوشتنی بۆها مرۆییەکان دەکات. مەزاڵ لە دەقی نووڕاوەکانی بە دوو جۆر خۆی نمایش دەکات. جۆرەکیان مەزاڵی دیار و بگرەرە کە بە فلتەری ژیانی کۆمەڵایەتی تاکەکاندا تێدەپەڕێت و بە هەزیشەوە ناوی دەهێنرێت. بەڵام ئەوی تریان مەزاڵی نادیار و خۆشدارە کە بە هیچ جۆرێک بە فلتەری کلتوور و ژیانی کۆمەڵایەتیدا تێناپەڕێت. بەڵام سەرباری ئەو پەداگریەی مرۆڤەکان لەسەر مەزاڵ، کەچی بە هەزاران مرۆڤ دەبینین هەژانە دەبنە قوربانی حەز و خولیا و شەهوەتی ناوگۆیی مرۆڤگەلێک کە بچووکترین ئینتمایان نییە بە مەسەلە مەزاڵییەکان. پیشەگەلی لە چێشنی تەنەکەچی و سەکنی و فیتەر و کوشنچی و وایەرمەن و..تاد، بە گشتی ناچنە چوارچێوەی ئەو دیمەنە ناقەزا و ناشرینەوە، چونکە ئەو پیشەگەلە سەرباری ئەوەی سەرچاوەی بژێوی سەدان و هەزارەها خەزانن و بە هەزاران وەستای بەهێز دوور لەو کارە دەندانەیە بە ئارەقی نوچەوانیان بژیوی خۆیان و خەزانەکانیان دابین کردووە و دەیکەن. بەڵام لە پەنای ئەمانەشدا و لەلایەن گەلێ وەستای نائینسانەوە و لە چوارچێوەی هەر ئەو پیشەگەلەوە گەلێ منداڵی جوانکیلەی پاک و بگرەدیان کردەتە نێچیری شەهوەت و دڕوونە نەخشەکانیان و دووچاری کارەساتیان کردوون، ئەمانیش بە دەوری خۆیان هەم وەک تاوانکردنەوەی خۆیان و هەمیش وەک خوو و نەریتێک کە ژیانیانی نەخشاندووە، درێژە بەو کارە ترسناکە دەدەن. واتە منداڵبازی هەر تەنها لە چوارچێوەی خولیا و ئارەزوو نەماوەتەوە، بەڵکو لە چیرۆکی نووڕاوەکانی بەتە حاڵەت، بەڵام حاڵەتێکی ترسناک و نادیار.

فەرهاد شاکەلی وەک نووسەرێکی بوێر لە پایزی ساڵی ١٩٨٣ دا دەست دەخاتە سەر دەردێکی ترسناک کە بەرکی کۆمەڵگەی کوردستانی گرتووە و چاونەترسانە وێنای دەکات. بەدەنگی لە ئاست ئەو دەردە کۆمەڵایەتییە و لالەنکردنەوەی بە کۆمەڵە هەکار دەگەڵەتەوە کە گرنگترینیان ئەمانەن:

یەک : ترس لە شکانی شکۆی کۆمەڵایەتیی مرۆڤ و کۆمەڵنگبوونەوەی شانازییە کلتووریییەکان.
دوو : سەرقاڵیی تەواوی ناوەندەکانی نووسین و ڕۆشنبیری بە کێشە سیاسییەکان و مەسەلەی خەباتی کورد و شۆڕش و ڕزگاری مرۆڤی کوردەوە و بینینی ئەم پەتا کۆمەڵایەتییە وەک کێشەیەکی لاوەکی.
سێ : نەبوونی ڕۆخنەیەکی کۆمەڵایەتی و لە ئارادانەبوونی سیستەمێکی پەروەردەیی دروست سەبارەت بە سەرجەم دیاردە و کێشەکان و ئاڵاستەکردنی کۆمەڵگە بەرەو ڕۆهەندەکانی کرانەوە و مەدەرنەکردنی ژیان.
چوار : ئامادەنەبوونی نووسەرانی کورد بە ساڕشکردن لەسەر ناعەقڵانییەت و دەستگرتن بە کۆمەڵە بەها؛ کە کار لەسەر خەدزینەوە و دروستکردنی ناسنامەی نووسەر دەکەن لە بوارەکانی کۆمەڵایەتیی و ڕۆشنبیریی.
پێنجەم : فەرامۆشکردنی ئەم پرسە کۆمەڵایەتییە لەلایەن ڕای گشتی و میدیا و دەسەڵاتە کۆنەپارێزەکانی کۆمەڵگەوە.
پشتگوێ خستنی ئەم پرسە کۆمەڵایەتییە کە مەترسی هەیە بە سەر بەهاکانی ژیان، هەکارەکە بەرەو بەگەن بردنی کۆمەڵگە و کەنارخستنی ژیان لە لەواری کارەسات و ڕووداوە نەخوازراوەکان.

کۆمەڵگەی کوردستان و پرسی منداڵبازی..خولیا یان حاڵەت؟

لەکۆمەڵگەی کوردستاندا (بەتایبەتی لە باشووری کوردستان) پرسی منداڵبازی لەدەرەوەی سنوورە ناسراوەکانی مەڵا و ژیانی خەزانەوە هەناسەکانی خەی داوە. نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم و بگرە زوتریش ئاوەی نەخشی ژیانی کۆمەڵایەتیی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی دیاری دەکرد، بریتی بوو لە سیستەمێکی تەتالیتاری و حکومڕانی دەوڵەتێک کەهەموو شتێکی لەلووڵەی چەک و سەرکوتی سیاسیدا دەبینییەوە. پەروەردە و فێربوون، میدیا، هۆشیاری کۆمەڵایەتیی جگە لە بڕجەستەکردنەوەی بڕژەوەندییەکانی حکومەتی سەرکوتگەر هیچی تر نەبوون. لەدەخێکی وەهادا بەدنیاییەوە خزمەتگوزاری و ئاوەدان کردنەوە و خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتیی و سەقامگیری ئاسایش بە گەلی کورد خەونگەلێکی دوور بوون. ئەم جگە لەوەی کە دەخی سیاسیی کورد وەک بوونی بزووتنەوەیەکی ناڕزایی و خەباتێکی چەکدارانە دژ بە حکومەتە یەک لەدوای یەکەکانی عێراق زەمینە خۆشکەر بوون بە هیشتنەوەی ئەو پارچەیە لەدواکەوتوویەکی نەخوازراو. بەیە لە وەها کۆمەڵگەیەکدا دەبینین کە سەرباری پرسی منداڵبازی، پرسگەلی وەک نەربازی و ئاژەڵبازیش بوونی هەبووە. ئەم پرسانە لە بنچینەدا

نگدانەوەی ئەو هەلومەرجەن کە مرۆڤکان توانای هەبژاردنیان نییە و ناتوانن ئازادییەکانیان دەستەبەر بکەن. واتە فەزای کۆمەڵایەتی و ئابووریی کوردستان بە جۆرێک بووە کە مرۆڤکان لە بەرامبەر غەریزە و ئارەزووەکانیان جگە لەپەنا بردن بە درۆ و فێڵکردن لە خەڵک هیچی تریان لەدەست نەهاتووە. ئەمە ئەگەر چی هیچ ئامار و داتایەکی دادگا و دەزگای پۆلیسی کوردستانمان سەبارەت بە دەستدرێژی کردنە سەر منداڵ لە بەردەستدا نییە، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە ئەو دیاردەیە بنبە بووە. چونکە زەرجار ترس و شەرم ڕێگرن لە پەردە لادان لەسەر ئەو دیاردەیە. دەخی کۆمەڵایەتی کوردستان کە بارگاویە بە شەرم و ترس، فەراهەمهێنەری زەمینەیەکە کە تیایدا قوربانییەکانی ئەم پرسە نێک هەر ئامادە نین داوای گەلانەوەی شکە و مافی پێشێلکراویان بکەن، بەڵکو قایلبەخشن بەو ستەمە. بەدەنگبوون لەم شکانی شکەیە، بەدەنگبوونە یان دەستبەرداربوونە لە بەهای مرۆیی. هەر لەم دەخە شەرمئاوەڕە بە نموونە تا کۆتایی سەدەی بیستەمیش ئاژەبازی (بۆتایبەتی کەرگاین) دیاردەیەکی باو بوو و نێک هەر لە گوندەکانی کوردستان بەڵکە لە شارەکانیش گەنج و هەرزەکاران بەشانازییەوە چیرۆکەکانی خەیان لە چنیەتی گاینی ماکەر دەگەڕایەوە. دیاردەی ئاژەبازی سەر بە کلتووری دەربەگایەتییە و کاتە کۆمەڵگە لە سەرەتاکانی قۆناغی سەرمایەداری دایە و هەشتا عەقڵییەتی کۆمەڵگە عەقڵییەتێکی لادێیە و مرۆڤکان سوێند بە سەری یەکتر دەخن، ئاژەبازیش کۆی کوە و کاڵ گەرم دەکات. ئەگەر ترس و شەرم نەگەر بن لە بەئاشکرا باسکردنی منداڵبازیی، ئەوا ئاژەبازیی ئەو ترسەی تێدا نییە. ئاژەبازیی هەندەجار بۆتە ناو و ناتەرە و بەخشینی سیفەتی ناشیرین بە ئینسانەکان و هەندەجاری تریش بۆتە مایەی دڵیان نووکتەی کۆمەڵایەتیی لەسەر مرۆڤکان.

منداڵبازیی ئەگەر لە سەرەتاوە وەک بەشایی سێکسی و خولیای تاک خۆی نمایش بکات، بەڵام دواتر وەک پرسیکی کۆمەڵایەتی گۆشە دەکات و لە نێو تۆڕێک لە پیشەوەران دەبەستە حاڵەتی باو و نەوە دوای نەوە پەیڕەوی دەکەن. لەگەڵ گۆشەی شارو پیشەسازی و بەاوبوونەوەی قوتابخانە و خوێندەواری لە کۆمەڵگە، ئەم پرسە بنبە نابەت بەڵام کەم بوونەوەی بەرچاو بەخۆیەوە دەبینەت.

فەرهاد شاکەلی لە دەقی چیرۆکی نوورەشەدا زیرەکانە جووڵە بە کارەکتەرەکانی ناو دەقەکە دەکات چ لە ڕایەڵەی پەیوەندییەکانیان و چ لە گفتوگۆ و مانەلەگی کارەکتەرەکان کە لە بەردەم گۆشە و بەرەو ئاژەبوونی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ژیانی شار تووشی بارودۆخکی نەخوازراو دەن. نووسەر بە هەبژاردنی کارەکتەرکان و

شۆنکات و چنینی گرچنۆ و دیالۆگکان جوان ئیشی لەسەر پرسەک کردووە کە کەم نووسەر لە پانتایی ئەدەبی کوردی وەراویەتی خۆی لێبدات و زۆر کەمیش ئاوڕ لەم حاڵەتە دراوەتەوە، کە بەهەزاران مرۆڤی کردەتە قوربانی بۆئەوەی کەمەگۆ لەئاست ئەو کارەساتە جەرگبڕە هەستی بجووڵێت و ڕابچڵەکێت.

سەرەتای تەممووزی ٢٠١٣
کەنەدا

سەرچاوەکان :

١-سکاندالی ئابووبەر لە بی بی سی ئاشکرا بوو، سایتی بەهاری کورد
ئاژانسی هەواڵنێری نەوەدووەتی
http://baharikurd.com/ku/far-ku/82-culture/219-bbc-jimmy-savile-sexual-abuse-scandal.html

٢-بەوانە سایتی Info on Islam کە زانیاری بەکەڵکی سەبارەت بەو دەردە کەمەئەیتییە خستەتە بەرچاو
http://crombouke.blogspot.ca/2010/01/1.html

٣-هاوڕەگەزبازی لە ڕۆمای کۆن. بە زانیاری زیاتر بەوانە سایتی
http://en.wikipedia.org/wiki/Homosexuality_in_ancient_Rome

٤-پاپا لەسەرووی یاساوە نییە، تاوانکانی ناو کڵێسەی کاسلیک داوای دادپەروەری دەکەن. نووسینی کریستۆفەر هیچنیس. بە زانیاری زیاتر بەوانە سایتی
http://www.slate.com/articles/news_and_politics/fighting_words/2010/03/the_pope_is_not_above_the_law.html

٥-شارستانی ئیسلامی لەسەدەکانی ناوەڕاست نووسینی مارشاڵ هودگسن. وەرگێڕاوی لەم سایتەی خوارەوە.
http://en.metapedia.org/wiki/Pederasty_in_Mohammedanism

٦-هاوپەیمانییەکی نوێ دژ بە پۆرنۆگرافی منداڵان دەبەسترێت، سایتی ڕادیۆی کوردی لە سوید بە زانیاری زیاتر بەوانە
http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2200&artikel=5368292

٧-ژیاننامەی ئۆسکارد وایڵد بەوانە کتێبی Oscar Wilde By Richard Ellmann 1987

٨-کۆمەڵە مەقامزانی بەغدا ڕەحمەتوڵڵا شەتاغ-ی کورد جەلال خدر گۆڤاری ئامان ژمارە ٥٢ ی ساڵی ٢٠٠٠ لاپەڕە ٨٧.

٩-بۆنی تاریکی کۆچیرەک نووسینی فەرهاد شاکەلی لەبارەوکراوەکانی دەزگای ئاراس هەولێر چاپی سێیەم ٢٠١١.

١٠-هەمان سەرچاوەی پێشوو.
١١- هەمان سەرچاوەی پێشوو.

عەزیز گەردی ڕۆژنامەنووسی بەڕەهەم لە دامەزراندنی قوتابخانەی یوسف محەمەد بەرزنجی

تێوەردان(مداخله):
نەتەوە چەن خاوەنی زمان وکەلتوورو خاک وسەروەریەکانی دیکەیە، نەوەندی ڕۆشنبیری وەناکبیریش بەهەمان شێوە خاوەنی سامان وبەهاو و گەنجینەی مەزنی عەقڵی و داهێنانی تایبەت بەخۆیەتی، ئەدیب و شاعیران ونوسەران هونەرمەندەکان بەهەموو بوارو نەوەندو ڕۆچکانیەوە، سامانی نیشتمانیی وسەروەری و گەنجینەیی لەبننەهاتووی گەلەکانیانن، پارێزگاریکردن لەدەستکەوت و سامان و گەنجینەی وەات ونەتەوە، بەستراوەتە بەپلەیەکی بەرز بەکەسایەتییەدست ڕەنگین و داهێنەرو بەبەرهەم و ماندووەکانی ئەم نەوەندەوە، پێشکەوتن تەنیا لە بواری تەکنەلۆژیاو باڕۆخانەو پرودو تونێل و ڕێگاوبان وئابووری و پیشەسازیدا نیە، بەڵکو بەشکی گەورەو گرنگی بەر نەوەندی ەوناکبیری و داهێنانی عەقڵی وهەزری مرۆڤ و کەسایەتییەکانی دەکەوێت، ئەوەی لەم دونیا جەنجاڵ وپڕکەشمەکەش و خەخواردنەوەو داوخانەی مرۆڤ و وێران بوونی نیشتمان و کاوول بوونی شارستانییەکاندا دەتەدی و مرۆڤایەتی بەنی پەوناوەو مرۆڤایەتی لەدامەزنی شارەکی خەکوژیدا چاوەیەتی و چەک کەکوژو ناوکییەکان لە ئامادەباشیدان لەبەرانبەر یەکترداو لە ڕۆژو ساڵ و چرکەوکاتی نزیک بونەوەیدایە بە وێران بوون و کاولبوونی گەی زەویی و مرۆڤایەتی، ڕەنگە لەئان و ساتدابێت، بەتەکوپەکدانی مرۆڤایەتی و شارستانیەتی هەزاران ساڵو بە بەخەرمەش بوونی گەردون بەهەموو زیندەورانی زیندوو مردوویەوە، بەخاکیشەوە، بەنام ئەوەی ئەمڕۆ بەپێشکەوتن و بەرەو پێشەوە چونی کەمەگەو مرۆڤایەتی تەدەکەشە، هزرمەندو نوسەرو ەوناکبیرو هونەرمەندەکانن، کە لەسەردەستی بەرهەمەی هەزری ئەواندا گەلان و میللەتان هەنگاوی گەورەی

پشکۆتنیان بەسەخاوەتەوە بەیوو لەمانزگەی سەروەری و وچانی بەرزدا بەدونیای پشکۆتن دەوانن و لەخونی گوردا دژین.

عەزیز گەردی وەک نمونە:

عەزیز گەردی، پیاوێکی دگمەن، ماندو بەدەنگ و سادەو ساکار هەمن دورە پەرێزو خەدەرنەخەر، عەقڵێکی ناوازەو بەخزمەت بگەلەکەی، بەرهەمکانی بەقەد باڵای مرۆڤێکی کوردە، زاناو زمانزانە، لەئینگلیزی و فەرەنسی، فارسیی، عەرەبی، ئازەری، کوردی... هەنگە کەمم گوتبێت دەزانێت، تائێستا لەشاشەیەکی تیڤیکەوە نەبینراوە، لەکەنەکدا دەرنەکەوتوو، بەڵام دەیان کتێبیی بەکتێبخانەی کوردی نوسیوەو وەرگێڕاوە، هەموو چاپکراوەکانی خەیی بەهەوەماندوبوون وشەونخونی و پەئازاروخونی مەزنەوە چاپکردووە، ئەو دکتواری هەیە، بەڵام قەت لەهیچ کتێبێکیدا، لەسەر هەوو بەرگی چاپکراوێکیدا دالدک بەپشخانی ناوەکەی دانەنراوە، عەزیز گەردی کوەی لادێ و شارە، بەڵام خەمی ئەو کتێب و خوەندەواری و پشکۆتنە بگەلەکەی، ئەو بەماماستایەتی دەیان نەوەی شارو گوندی تا زانکۆ پگەیاندووە، ئەوەندەی بەخەمی خوەندەواریەوە بووە، نیوئەوەندە بەخەمی خەیەوە نەبووە، ئەو پاوێکی مەزنە سامانی گەورەو گەنجینەی نەبراوەی ئەم گەلەیە، چەن ئاسایش وئارامی بەپشکۆتن بەنرخ و بەکەڵکە، نوسەران وەوناکبیرانیش بگەل بەکەڵک وبەسودن، نابێت ئەم گەنجینەو سامانە نەتەویانە فرامۆش وپراوێز بخرێن،تکایە عەزیز گەردی کەوک هەزکی بەردارو گوڵکی بەنخشە فەرماموش مەکەن و بەهانایەوە بچن، چونکە ئەم سامانگەورەو مەزنانە تا سەدیەکی تر هەنگە دروست نەبنەوە، تا لەژیاندان هەزیان بگرن و بەسامانی گەل وخاکی خەتانی بزانن و بابیرنەچنەوە.

عەزیزگەردی ویادەوری:

لەسەرەتایی ساڵی هەشتاوە مامستا عەزیز گەردی دەناسم، چەندجارێک لەناحیەی بەحرکەمانزگەو زەدی خەیی سەردانم کردووەو بەخزمەتی گەیشتووم، لەگەڵ مامستای پارێزەرو خەمخەری مەژوو کەلەپوورو دەسەز مامستا (عەبدولەقیب یوسف)سەردانم کردووەو بەسەرمان کردەتەوە، کاتێک مامستا لەزانکۆی موسڵ قوتابیی بوو لەبەشی فەرەنسی، لەیەکەم ساڵدا کتێبێکی لەفەرەنسییەوە کردە عەرەبیی و لەزانکۆ بەهەی لەهاتووی و توانای ئەم کۆمسایەتیە لەقەناغی یەکەم بەرزکرایەوە بەقەناغی سێیەم وەزی لەزانکۆ لەگیراوەو بەبەهای بەرزەوە سێیری کرا، ئەوکاتانەش دەهاتە سڵەمانی چەندجار لەگازندەی

گەل و میوانخانەکەی میرزاحسەن، ئوتێلی گەل یەکترمان بینیوە، ئەو کاتەی سەرۆتای سانانی هەشتاکان، (ئەدەبی بگانان)ی چاپکرد بەچەندبارگەک و (داغستانی من)ی ڕەسوڵ هەمزەتۆڤی لەئینگلیزییەوە وەرگێڕاوچاپ و بڵاو کردەوە، زیاتر ناسراو ناوی لەنووندی ئەدەبیدا لەدرەوشانەوەدا بوو، مامۆستا عەزیزم کاتێک ناسی گەنجێکی ١٤ ساڵان بووم، زۆر سەرسام بووم بەزمان پاراوی و سادەیی و لەسەرخۆیی و دڵوڕەندو کامڵ لە مەعریفەدا، ئۆوکاتەی (کتێبخانەی خاکی)مان لەگازێنەی گەل هەبوولەگەڵ شەهید مەحمودخاکی، لەشەقامی مەولەوی تەنیشت پێستەی سلێمانی، سەردانی دەکردین و دەمانبینی وبەخزمەتی دەگەیشتین، هەرکاتێک هاتبێتە سلێمانی سەردانی مامۆستای شوێنەوارو ناس ومێژووپڕوڕ مامۆستا عەبدولڕەقیب یوسفی کردووە، ئەوندەی بزانم ئەم دوکەسایەتیە زۆر ڕەزو خۆشویستی لەنەوانەدا هەیە.

عەزیز گەردی کێیە:
عەزیزگەردی، پیاوێکی بگەردە پاکە دەسەزە ناوی(عەزیز ئەحمەد عەبدوڵا)یە ساڵی ١٩٤٧لە بەحرکە لەدایک بووە، ساڵی ١٩٦٨ هاتونەتە شاری هەولێر، بەمام زۆری بنەماڵەکیان هەر لەناحیەی بەحرکە ماونەتەوەو بەکاری ئاژەڵداری وجوتیاریەوە سەرقاڵبوون،ساڵی ١٩٩٤ ماستەری بەدەستهێناوە، ١٩٩٩ دکتۆرای بەدەست هێناوە لەسەر(سەروا) لەزۆرێک لەقوتابخانەکان مامۆستایەتی کردووەو وانەی وتوێژ، دوای ئەوەی زانکۆی تەواوکردووە بوتە مامۆستای کۆلیژی ئەدەبیاتی زانکۆی سەڵاحەددین، وەیەکێک لەنوسەرە پڕبەرهەمەکان لەنوسین و وەرگێڕاندا، بەداخەوە بەهۆیی نەخۆشیەوەژی دووشەممە ٦-٦-٢٠٢٢. ماڵئاوایی کردو بەجێیهێشتین، زۆرێک لەکەس و لایەن و دەزگاکان ویستویانە ڕێزلێنان و بۆنەی بۆ سازکەن، بەڵام ئەو ڕێتی کردتەوەو ڕازی نەبووە، ئەو هەمیشە دەڵێت: بەرهەمەکانم ماندووبوونم حەزی خۆمو منەت بەسەرکەسدا ناکەم.
داغستانی من و نامەیەک:
کاتێک (داغستانی من)ی ڕەسوڵ هەمزەتۆڤ، لەلایەن مامۆستا عەزیز گەردیەوەچاپ وبڵاوکرایەوە، لەمانگی (٩)ی ساڵی ١٩٨٥، بەهۆنانی کتێبەکەی سەردانی شاری سلێمانی کردوو، بەخزمەتی گەیشتم وداوام لەکرد ژمارەیەکی زۆر لەکتێبەکەیم بەبنەڕەت بۆئەوەی بۆی بفرۆشم وبۆی ساخ بکەمەوە،ئەو پێمانیدا بەم بنەڕەت ئەوەبوو کۆپیشتەوە بۆشاری هەولێر، گرایەوەو،بژمارە(١٧٠)دانەی بەهۆنام منیش

هەموویم بۆفرێشت و بۆ بەڕێز هیمداد حسێن کەئۆو کاتێ قوتابی زانکۆی سەڵاح ددین بوو، لەکەڵەژی ئاداب بەشی زمانی فارسی و هاوڕێی قوتابیان خوالێخۆشبوو سابیرشێخ حسێنی حاجی مامێندی و دکتۆر عەتاشەهید حسێن بوو، لەهەمان کاتیژو جارجار دەهاتێ سڵەمانی، پارێی کتێبکانم بەشکی فرێشراوی بۆناردو پاشتر ئۆویشم بۆنارد، ئۆویش پاشتر داغستانی من، بۆرگی دووەمی بەکاغەزی بەر چاپکردبوو، بەنامی بۆپەڕەی سپی وجیاواز لەچاپەکەی دانیەکی بۆناردم، ئەم نامەیەی کەدیخوێننەوە باسی دکتۆر هیمداد حسێن و(١٧٠)ژمارێ داغستانی من و کتێبێ فرێشراوەکان دەکات مەژووی نامەکێ وەک بەڵگەو دیکەمێنت بۆ بەرواری ١٤|٩|١٩٨٥ دەگەڕێتەوە، کتێبی (داغستانی من)ی ٢٥|٩| ١٩٨٥ بۆدیاری و پێشکەش بۆ نارەدم تائێستا لەلام پارێزراون.

هەولێر
١٤|٩|٩٨٥
بەکاک یوسف محەمەد، کتێبخانەی خاکی
سەاو…
ـــ کاک یوسف کەداغستانکەم
هێنا سڵەمانی(١٧٠)دانەم لات
بۆچێ هێشت. نازانم چیت لێکردون؟
ئایا بەکتێبخانەکانت فرێشتوێ یان
لای خۆت ماوەتەوە؟
ئەگەر فرێشراوێ پارەکەم بۆ بنێرە
ئەگەر نەفرێشراوێ حەزدەکەم
بزانم چی بەسەرهاتوە.
ـــ وەعدم دابوو کەدانیەکی سپی
داغستانت بۆ بنێرم، ببورە
کەنەمنارد، چونکێ پێ ڕانەگەیشتم…
ئێوارێ بوو، کاک هیمداد گوتی:
بەیانی دەچمێ سڵەمانی پێ ڕانەگەیشتم
بچمەوێ ماڵێ …

برات عزیزگەردی

کەپی دەستخەتی نامەکەی دکتەر عەزیز گەردی
نامەیەک لەسلەمانییەوە:
٢٠٢٢|٦|٦
بە دکتەر عەزیز گەردی ئازیزم
پاش سڵاوەکانم...
دکتەرگیان من گەنجێک بوو تەم ناسی، سەرتا بەرهەمەکانتم بینی و خوێندمەوە پاشان خەتم بینی و تەم خۆشویست، کاتێکیش بویت بەهاوڕێم و بەرهەمەکانتم لێئامۆزی خۆویستی و خوێندنەوەدا لێ ئامۆزگرت، زیاتر بۆتێ و بەرهەمێ بوونەو نایابەکانت و بەزمانێ بگرەو گەڕەکانت سەرسام بووم، زیاتر تێ وەک گەنجینەو سامانێکی ئەم گەلێ لام گەورەترو گەورتربویت و بوێتە یەکێک لەمۆزەکانی نەو کتێبخانەی کوردی کەمەڕیەکی گەورەت بوونەی ڕەشکیەک گەنمی قەندەهاری بگوڕەت خستە نەو خەرمانی پەبەرەکەتی کتێبخانەی کوردییەوە ئەو خەرمانە مەعریفی و ڕەشنبیریەت دوڕەومەند ودوڕەمەند ترکرد، کەئەمە شانازی بە بوونتەوە دەکەین، ئێستا کەتێ لەنەوجەدا بەدەم ئازارەوە دەتڵێیتەوە لەبەرگریدای، ئەمە خەمێکی قوڕمان لەناخدا هەڵگرتووەو چاوەڕێی سەرفرازی و چاکبوونەوەی تێ دەکەین، تا دەست بدێیتەوە ژێربانی خەرمانی پەبەرەکەتی مەعریفەو زانستت، دوبارە وەک ڕەزە بە بەرهەمەکەی دامێنی قەڵای سەربەرزی هەوڵەرەکەمان بت بینین.
دکتەرگیان، ئەمەی خوێنەرو قوتابیەکانت، تەمان خەشدوەت و تەمان لێیادەو قەت بیرمان ناچیتەوەو فەرامۆشت ناکەین، خوازیاربووین بەزوترین کات بەتەندروستییەکی باشەوە، بتبینین و بەدیدارت شادبین بەڕەگەڵ بەداخەوە زوو بەجێدەهێشتین و ئەمەت لەبەنەزی کتەب و وەرگەڕاندا بەجێهێشت. یادت بەخێر وڕەحت ئارام.

دەسەزت: یوسف محەمەد بەرزنجی
سلەمانی٦|٦|٢٠٢٢

بەشێک لەبەرهەم و خەرمانە پەبەرەکەتەکەی دکتەر عەزیز گەرد

*بەشێک لە بەرهەمەکانی مامۆستا عەزیز گەردی :
نوسین ولێکۆڵینەوە

- ئەدەب وەخنە سالی ١٩٧٤
- چەشنی ئەدەبی
  - پەخشانی کوردی سالی ١٩٨٧
  - ڕەوانبێژی ٣ بەرگ ١٩٧٢ـ ١٩٧٩
- ئەدەبی بەراودکاری، سالی ١٩٧٨
- ئەدەبی بەگانان ٥ بەرگ ١٩٨٥
- سەروا سالی ١٩٩٨
- کۆشی شیعری کلاسیکی کوردی بەراودکردنی لەگەڵ عەروزی عەرەبی سالی ١٩٩٩
- رابەری کۆشی شیعری کلاسیکیی کوردی ٢٠٠٣
- کۆشناسی کوردی
- فەرهەنگی کۆشناسی
- فەرهەنگی مەم وزینی خانی
- شیخ ڕەزای تاڵەبانی، لێکۆڵینەوە.

وەرگێڕان:

- سەرنیگار، چیرۆکی بەڵکایيش، سالی ١٩٧٦
- ئافرەتی کورد لە تورکیا ١٩٨٣
- داغستانی من، ڕەسوڵ هەمزەتۆف، دوو بەرگ ١٩٧٩- ١٩٨٥
- چیرۆکانی ئیزۆپ، برایانی ئیزۆپ سالی ١٩٨٤
- ژیانی ئافرەتی کورد، هێنی هارڵەد هانسن، سالی ١٩٨٤
- کۆمەڵەی لادێی کوردستانی هاوچەرخی عێراق بەرامبەر نوبووندەوە،لیژنەی ژیکیل سالی١٩٩٩
- ئەفسانەی کوردی، م.ب ڕەدینکۆ، سالی ٢٠٠٠
- ئەفسانەو ڕازی کوردی، عەلی ئەشرەف دەروێشیان,٢٠٠٠
- کوردوزمانی کوردی،توفیق وەهبی، سالی ٢٠٠٢
- کاریگەری گەرانی لەسەر کوردیی ناوەڕاست، میشیل لیزنبەرگ سالی ٢٠٠٤
- ڕەوشی ئابووری و کۆمەڵایەتی کوردی ڕەواندز، سالی ٢٠٠٥
- ئەفسانەی کوردی، ئەدیخانی جەلیل، سالی ٢٠١٠
- ئەفسانەی هەنگاری، فال بیرە، سالی ٢٠٠٨
- ئەفسانەی ژاپۆنی
- ئەفسانەی سلاڤی، پاڤڵ دەبشسکی
- ئەفسانەی فیرعەون
- ئەفسانەی هیندی

- ئەفسانەی چینی، ساڵی ٢٠٠١١
- ئەفسانەی پێست سورەکانی ئەمریکا،ویلیام تریچ لارند، ساڵی ٢٠٠١١
- ئەفسانەی ئێرانی
- ئەفسانەی تورکی، ساڵی ٢٠١٢
- ئەفریقی،ساڵی ٢٠١٢
- ئەفسانەی ئەڵمانی، ساڵی ٢٠١٢
- ئەفسانەی ئەرمەنی (چارلز دونیتگ)ساڵی ٢٠٠٦
- دەنکە هەنار،کەمەڵک ئەفسانەی ئازەربایجانییە،ساڵی ٢٠٠٨
- داستانی حسەن کورد وچەند هەقایەتکی تر، ئەحمەد ئازەر ئەفشار
- درەختی چل داستان، ساڵی ٢٠٠٧
- ئەگەر خەر بمرێ (ئەریانا فالاچی) (ڕۆمان(ساڵی ٢٠١٣
- پیاوەک (ئەریانا فالاچی) (ڕۆمان(، ساڵی ٢٠١٣
- پەنجەپێ لێ جەنگدا (ئەیانا فالاجی)،ساڵی ٢٠١٢
- ژیان و جەنگ و هیچی تر (ئەریانا فالاجی)ساڵی ٢٠٠٨
- گفتوگۆ لەگەڵ مۆژوودا (ئەیانا فالاجی)
- ئافرەت ڕەگەزی بێ کەڵک (ئەیانا فالاجی)
- ئەو پیاوەی بێ تەنیا سەفەری کرد (کەنستاتین گریگۆ) (ڕۆمان)
- ئاشورا،عەلی ئەشرف دەروێشیان، ساڵی ٢٠١١
- وەرزی نان، عەلی ئەشرەف دەروێشیان، ساڵی ٢٠١١
- بیرەوەرییەکانی مامۆستایەک
- بەرنامەی خوێندن
- پەنگ لێ ڕۆژی دەیەمدا (کەمەڵ چیرەک(
- پیاوانی بەیانی
- بەرکوتکی ژیانم،یەلجینی بەلەشینکە،ساڵی ٢٠١٣
- چەند لاپەڕەیەک لەسەربردەی خەم، سدرەددین عینی،ساڵی ٢٠٠٥
- زارا عەشقی شوان، (محەمەد قازی) ساڵی ٢٠٠٧
- کەوتی دەمەنتاری، ساڵی ٢٠٠٤
- ڕەمێ جولێت، ولیم شکسپیر، ساڵی ٢٠٠٩
- جەڵای ئازا
- چیرۆکین ناو بەندیخانە
- حاجی موراد، تەڵستۆی (ڕۆمان) ساڵی ٢٠١٤
- حەفت گفتوگۆ
- خوا و شەیتان (تەڵستۆی)
- خەڵک بەچی دژی

ڕەمیو جولیەت و مەم و زین
-ساڵانی هەورین دووڕوو (عەلی ئەشرەف دەروێشیان)
-سولی ١٨(عەلی ئەشرەف دەروێشیان)
-شا عەباسی گەورە
-قوتیل (ئەلفەس دەدە)
-قەبە (عەزیز نەسین)ساڵی ٢٠١٤
-قەنەرە
-کچەی فەرماندە (پەشکین) ساڵی ٢٠١٥
-کۆمیدیا دوو بەرگ (دانتی ئەلیگیری) ساڵی ٢٠١٥
-گەلەکانی چەلەم و مەژویان
-گەشتەکانی گەلیڤەر
-لاوێچ ، مەنسوری یاقووتی، ساڵی ٢٠١٤
- کرمانج، مەنسوری یاقووتی، ساڵی ٢٠١٤
- چرایەک لەسەر هادیان کە، مەنسوری یاقووتی،ساڵی ٢٠١٢
- تەلخون، سەمەدی بهرەنگی، ساڵی ٢٠١١
-لەشکری روسی لە جەنگی عەراقدا
-لەگەڵ منداڵانی گوندەکەماندا
-ماینی چل جوانوو
-مەسەلەکە
-نامەیەک بە ئەو کەرپە نەرینەیەی کە هەرگیز لەدایک نەبوو
-نامەیەک لە پەکینەوە پیرل س بک (ڕەمان)ساڵی ٢٠١٣
-هەقایەتی کوردەواری سە دەتمام
-هەقایەتەکانی مەشدی گەلین خانم، ل.ب، ستن
- هەقایەتی بەغدایی، نبنستاس ماری کەرەم
- هەندە باوەری ئاینی مەندائی
-هەندە بەستەی کوردی
-یەزداندەخت
-بەرسیلە، زەکریا تامر، ساڵی ٢٠١٩

سەرنج: ئەم وتارە بەرلەمەرگی ناوادەی مامۆستای بەگزاد دکتۆر عەزیز گەردی نوسراوە، بەداخەوە ئەمڕۆ ٦-٦-٢٠٢٢ کۆچی کردوو بەجێیهێشتین... بێ کاتی وەفات و لەدونیا دەرچونم بە زیادکرد.

٢٠٢٢-٥-٥

زمانی سیاسیەت زمانی ڕۆشنبیر... زانا ڕەزاق

سەرەتا خۆی سیاسەت هونەرە هونەری بەڕێوەبەردنی بوارەکانی کۆمەڵگایە سیاسیەکانیش ئەو هونەرە بە بەڕێوەبەردنی کۆمەڵگا دەگرنە ئەستۆ ،خۆی دەبە سیاسیەکان کەسانێکی لێهاتوو خاوەن ئەزموون بن هەروەها بەپێی کۆمەڵگا و دەوڵەتەکانی دەوروبەر مامەڵە بکات یانی دەکرێ بە نەو خەڵکی خۆیی و کۆمەڵگا بە زمانێکی ئاشکاو باسی زەرەشت بکات بەڵام هەموو شت ناچونکە ئەمە بە ئەمەی کوردستانی باش نیە لەبەر ئەوەی داگیرکەران چاویان لەسەر ئەمەیە و هەموو کات ئەوان لە ئەمە دەترسن دەشبە بەپێی قەناغ ئاستی بەهەزی بەهەزیی خۆی و بوارەکانی کۆمەڵگا مامەڵە بکات یانی بە نموونە، سیاسیەکان و سەرکردەکان بەپێی ئاستی بەهەزی خۆیان هەم لەنەو هەزەکانیان هەمیش بەهەزی پێوەندییان لەگەڵ هەزەکانی تری کۆمەڵگا هەمیش بەهەزی بوارەکانی کۆمەڵگا هەنگاو بهاوێژن یان بە شێوەی تر سالانێک باسی مافەکان دەکەی دوای سالانێک کە بەهەزتر بووی داوای زیاتر دەکەی پاشانیش هەرئاوا بەڵام بە مەرجێوە دەبە پێوەندی باش بێت لەنەو خەڵکی و خەڵکی کۆمەڵگا هەمان شێوەش بە هەزەکانی تری کۆمەڵگا.

کاتێک وتمان دەبە بە خەڵکی کۆمەڵگای خۆی لە زەرەشت ئاشکاو بە بەڵام بە دەوڵەتە دراوسێیەکان جەرەکی تر بە بە مامەڵە کردن لەگەڵیان بەس دەبە هەستیاربن هەروەها کاتێک لەگەڵیان دادەنیشن دەبە خوەندنەوەیەکی دروست بە کەسەکانیان و پشت قسەکانیان بکەین ...

دووەم زمانی ڕۆشنبیرەکان یانی بڵێین ڕۆشنبیر کەسێکە جیاوازتر لەسیاسیەکان ئەو کەسێکە یان کەسانێکن ڕۆخنە لەکەموکورتییەکان دەگرن و بەدیلی باشتر ئامادە دەکەن هەروەها ئەرکێکی ئەوان ئەوەیە کە خەڵکی کۆمەڵگا هۆشیار بکەنەوە تاک دروست بکەن بەهەمان شێوە دەکرێ ڕۆشنبیرانێک ئەرکێکی گرنگتر بگرنە ئەستۆ ئەویش ئەوەیە خەڵکی وولاتە داگیرکەرەکانیش هۆشیار بکەنەوە لەستەمی دەسەڵاتدارەکانی ئەو وولاتانە یانی لە هەموو دونیا وولاتان و سیاسیەکان پێوەندییان لەگەڵ یەکتری هەیە بەتایبەت لەگەڵ دەوڵەتە

دراوسێکان ئەمەش بەشکین لەو دونیایە و سیاسێکانمانیش بەشکن لەو سیاسیانەی وولاتەکان بەلام زۆر گرنگە ڕەشنبیری ئەمە هەم خەلکی کەمەلگای خەمان هۆشیار بکاتەوە هەمیش بچێتە نێو مەشکی مرۆڤکانی کەمەلگاکانی وولاتە داگیرکەرکان خەلکەکەی لەسەر ئەو شتانە هۆشیار بکاتەوە کە حکومەتکانیان دژی ئەمە کردوویانە.

جا ئەوە خۆی زۆر گرنگە چونکە لەڕدا خالێک هەیە زۆر گرنگە ئەویش ئەوەیە کاتێک سیاسێکانمان مامەلە لەگەل وولاتە داگیرکەرکان دەکەن خەلکی ئەمە هەیە ئەوانیش جۆرێک لە جۆرکان خۆشدەوە یانی سیاسێکانی ولاتە داگیرکەرکان ئەوانی خۆشدەوە ووردە ووردەش کاریگەری لەسەر دروستدەکات پێویستە خەلک لەوە هۆشیار بێت و بزانن کاتێک مامەلە لەگەل ئەمە دەکەن مانای ئەوەنیە دەستی ئەمەن یان لەدوانی ئەوان لەکەنالەکان و میدیاکان بە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بگوازینەوە کاتێک دەستی ئەمەن خەلکی ئەمە ژێردەستەی ئەوان نەبە.

تێبینی هۆشیار کردنەوەی خەلک و مرۆڤکانی ئەوان بەڕەگایەکی باش دەزانم چونکە ئەگەر ئەوان ووردە ووردە هۆشیار ببنەوە هەروەها مەشکیان لە پەروەردە ناتەندروستیە ڕزگار ببێت بگومان ئەمە سەرکەتایەکی باش دەبە.

یاسای ئەستای هەبژاردنی کوردستان یەکەکە لە باشترینی جیهان... عەلی مەحمود محەمەد

لە سەروبەندی هەبژاردنی سەرکی هەرێم ئەوەی بیوتایە سەرکی هەرێم ڕاستەوخۆ هەبژێردرێت بەیان کفرێکی گەورە بوو, لە کاتێکدا سستەمە چاکەکانی جیهان ئەوانەن کە پەرلەمانین و سەرۆك ڕاستەوخۆ هەدەبژێردرێت تەیدا, دواتر هەر ئەوانەی سوکایەتیان بە ڕای جیاواز دەکرد دەنگدەرانیان بردە پەرلەمانەوە لەسەر سینیەك زەیتینین پێشکەش پارتیان کرد, وەك بینیمان بەڕەز نەچیرقان بەرزانی بە 82%ی دەنگەکان بووە سەرکی هەرێم, لە ڕەگەیەکی دیکەوە دەنگەکانیان بە پارتی فرێشت, وا نەبوایە بە کاندیدی پارتی

هەنانەوەی پەنجاو یەك لە سەد لە دوو خولیشدا ئەستەم بوو نەك 82%.
سەرکەی هەرەمی کوردستان کە دەسەاتی زۆر زیاترە لە سەرکەکانی فینلەندا, نەمسا, پورتوگال, زۆرینەی وەاتانی ئەوروپای رۆژهەات کە بە هەبژاردنی راستەوخۆ دەگەن بە پستەکە لە چوارچۆەی سستەمی پەرلەمانیدا, تەنانەت لە سەرکەی باشوری ئەفریقا کە بە سستەمی سەرکایەتی ناسراوە, تیایدا سەرەك لەناو پەرلەمان هەدەبژەردرەت, لە پەرلەمان مافی گەینی هەیە کەی خواستی بەت, وەك چەن یاکوب زمای لە 15ی فیبریوەری 2018 لەسەر کورسیەکەی لادا, کە سەرکردایەتی پارتەکەی دوو خول بە سەرکەوتن کرد, تیایدا توانی" 69,69% و 65,90% " دەنگەکان بهەنەتەوە.
ئەو ترسەی هەمان بوو لە سستەمە پەرلەمانیەکەی برادەران, کە بە نەەو دروشمەوە نەك بە عەقەوە بانگەشیان بۆی دەکرد, تەخوینی نەیارانی فکری خۆیانیان دەکرد, خۆشیان جاهیل بوون بینینیان تەنها بەرپەی خۆیان بوو, گفتوگۆ لە گەل جاهیلدا خۆکوژییە, هەبژاردنی سەرەك بوو لەناو پەرلەمان, پەیوەندی بە ئازادی و دیموکراسی و چاکسازی و حکومەتی یاساکەوە نەبوو کە ئیدعایان دەکرد, بەکە پەیوەندی بەوەوە هەبوو دەنگی پەرلەمانتارەکانیان لە هەی پەرلەماندا مەزاد بکەن و لە بەرامبەریدا شتەك وەربگرن, ئاخر ئەوان ناتوانن دەنگی بنکە و دەنگدەر راستەوخۆ هەاج بکەن, سانا ترین رەگا دەنگی پەرلەمانتارانە بە فرەشتن وەك کردیان, ئەم قسەیم پەنج سەە لەمەوپەش وتووە, لەسەریشی جوەن باران کرام.
لە جیهان 45 وەاتی کەماری پەرلەمانی هەیە (زەرەك لە وەاتانی ئەوروپا لەم تەرزەن) , لەەدا سەرەکی وەات بە دوو جەر دیاری دەکرەت, بەشەك راستەوخۆ لەناو خەك هەدەبژەردرەت کە زۆرینەن و باشترین و دیموکراسیترینیانن تەنانەت لە چاو سستەمەکانی دیکەی هەبژاردنیشەوە, بەشی دووەمیان لەناو پەرلەمان هەدەبژەردرەن, بە هەردوولایانەوە کەمتر لە 25%ی وەاتانی جیهان پەك دەهەنن.
ئەوەی ئەمانە بیری لەدەکانەوە بەرژەوەندی هەنووکەییە نەك پرۆژە بە جەکەوتنی دیموکراسی و نوەنرایەتی زۆرینە و دیموکراسیەت و قازانجی داهاتووی پرسەی سیاسی, ئەم هەپەی گەینی یاسای هەبژاردنەش بەو ئاقارەیا ئەنجامەکەی دەوات, دواتر وەك وتەنی زۆریان دەبەت کاەك بە ئەژنە بشکەنن, چونکە ئەنجام زیانی بە پەزەکانیان دەبەت.
دوو خاە جەگای سەرنجە ئاماژەی پە بدەین, لە لایەك ئەوان خەکی کوردستان بە دواکەوتوو دەزانن, پەیان وایە کوردستان لە ئاست ئەو یاسایە نییە کە هەیە, لە کاتەکدا خەکی کوردستان هوشیاری زۆر لە پەش پارتە سیاسیەکانەوەیە, وە پەیان وایە گەینی یاساکە ئەگەری

زیادکردنی کورسی لەدەکرێت, لە کاتێکدا پێشەنگی سیاسی بیر لە دوارۆژ و کەی پرسەکە دەکاتەوە نەك بەرژەوەندی هەنووکەیی کە لەوەشدا ئاگاری هەیە پشبینییەکیان پێچوانە دەکەوێتەوە, بە تایبەت بە پارتە مام ناوەندییەکان" یەکگرتوو, نوێی نوێ, کۆمەڵ, گەلان, لیستە نوێکان وا دەن", چونکە لە ئاساسدا پارتی لەگەڵ سستەمی بازنەیی خۆ هەڵبژاردنی تاك بووە " دیداری تەمەن- ل240".

یاسای هەڵبژاردنی کوردستان

یاسای هەڵبژاردنی کوردستان رێژەیی یەك بازنەیی کراوەی زۆری بەهێز,لە جیهاندا 80 وڵات پەیڕەو لە سستەمی هەڵبژاردنی رێژەیی دەکەن, یەك بازنەیی کراوەی بەسنوور, یان چەند هەرێمی"کوردستان هەرێمێکە بۆ خۆی", یاخود رێژەیی بە سنوور بە چوونە پەرلەمان"نموونە سستەمی هەڵبژاردنی ئیسرائیل هەموو وڵات وەك هەڵەندا یەك بازنەیە لیچ رێژەی 3,25% دیاریکراوە بۆ چوونە پەرلەمان", کاتی خۆی کە ئەم یاسایە دوای هەمووارکان چەسپیووە, لەگەڵ بەشداری پێکردنی کەتاکان زیاتر مەرکی تاڵەبانی پێوە دیار بووەو خواستی بووەو خۆزگەی بۆ هەمووارێکەم یاسای هەڵبژاردن خواستووە "مام جەلال دیداری تەمەن -بەشی دووەم ل232-233 ", کەچی ئێستا کوڵەکانی دیانوێت بیگەڕێن.
یاسای هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان وەك ئاماژەمان پێی دا یەك بازنەیەو رێژەیەك بۆ چوونە ناو پەرلەمان دیاری نەکراوە, ماوەی بەهێز کەتا کورسییەکان دەبەن, نموونەی ئەم یاسایەو یاسای هەڵبژاردنی وڵاتی هەڵەنداو کرواتیا و ئینگڵا(داخراوە), ئەروبا(باقی ئەقوا نییە), زۆر وڵاتی دیکەیە بۆ دیاریکردنی هێنانی رێژەی لانی کەم بۆ چوونە ناو پەرلەمان, نەك وەك ئەوەی پەرلەمانتار ع م وتی ئەم سستەمە باوی نەماوە, بەڵکە پێچوانەکەی تەواو راستە جیهان بەرەو ئەو دەڕوات, چونکە ئەو سستەمە دیموکراسیترینیانە, نوێنەری زۆرینەی زۆری بەشداربووانی دەنگدان دەچێتە پەرلەمانەوە, ئەو خۆی ئاگای لە جیهان نییە..... لەم یاسایە نوێنەری زۆرترین بەچوونە سیاسییەکان دەچێتە پەرلەمانەوە, کەمترین دەنگ دەفەوتێت و بە نوێنەر دەبن لە چوارچێوەی دەنگدراندا (هەرچەندە لە پرسەی سیاسیدا رێژ بە رێژ متمانە بە سستەمی پەرلەمانی لاواز دەبێت و رێژەکانی دەنگدان دادەکشێن روو لە خوار, من لایەنگری سستەمی دیموکراسی راستەوخۆم), لەو وڵاتانەی بازنەکانی هەڵبژاردنیش لەسەر بنچینەی هەرێمەکان دابەش کراوە لە سستەمی بازنەیی نەك شارو قەزاو ناحیە.

بەراوردێك لە نێوان دوو نموونە لە باوترین سستەمەكانی هەڵبژاردنی جیهان

دەموەت بە بەرچاو رونی زیاتر دوو نموونە لەسەر سستەمی رێژەیی یەك بازنەو بازنەیی زۆر بازنە بهێنموە, ئەوجا بەراوردێكیان بكەین, لە دوا هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەڵەندا كە بە باشترین سستەمی هەڵبژاردنی جیهان دەتە ژماردن, تەنها نوێنەری 1,99%ی دەنگدەران بیچ بەش بوونە لە نوێنەرایەتی و نمایندەیان نەچەتە پەرلەمانەوە, لە كەی 37 پارتی بەشداربوو وە هیچ هاوپەیمانیەتییەك دروست نەكراوە, لە پرسەكە 17یان بوونەتە خاوەند كورسی پەرلەمان, لە بەرامبەردا نوێنەری 98,1%ی دەنگدەران لە ناو پەرلەمانن, لە كاتێك رێژەی لانی كەمی دەنگ هێنان 0,67% داندراوە بە چوونە پەرلەمان, لە كوردستان ئەو رێژەیش دیاری نەكراوە.
نموونەكەی دی هەڵبژاردن لە سستەمی بازنەیی هەر لەو وڵاتانەی بە پیتی ه ن وەردەگرین كە ئەویش هیندستانە, لە هیندستان لە هەڵبژاردنی 19-5-2019 نرخی كورسیەك لە كەدا 888هەزار دەنگ بوو, وەلە بە پارتی دەسەڵاتدار بهاراتا جاناتا 756029 دەنگ بوو, پارتی ناوبراو 2229076879 دەنگی هێناوەتەوە دەكاتە 37,30%ی دەنگەكان و 303 كورسی بردووە, بە 10 پارتی هاوپەیمانیشی لە هاوپەیمانی نیشتمانی دیموكراتی كە 30 كورسیان بردووە نرخی كورسیەك هەر وا بووە, كەچی پارتی كەنگرەی نیشتمانی ئەپزسیۆن 119,495,214 دەنگی هێناوەتەوە كە دەاتە 19,46% ی دەنگەكان تەنها 52 كورسی بردووە , هەر كورسیەك بە ئەو 2297984 دەنگ وەستاوە, ئەویش هاوپەیمانی یەكگرتووی پیشكەوتنخوازی پەك هێناوەو بە هەموویانەوە 110 كورسیان بردەتەوە, 9 پارتی ناو هاوپەیمانیەتیەكە چوونەتە پەرلەمانەوە بە ئەوانیش نرخی كورسیەك هەر وایە, نرخی كورسیەك بە پارتی كەنگرەو هاوپەیمانەكانی 3,4 جاری نرخی كورسی پارتی بهاراتا جاناتا بووە.
لە هەڵبژاردنەكە كەی گشتی 5 هاوپەیمانی بە هەڵبژاردنەكە پەك هێناوە, زیاتر لە 75%ی پارتەكان ئەگەر هاوپەیمانیان پەك نەهێنایە ناچوونە پەرلەمانەوە. لە هەمان هەڵبژاردن حیزبی شیوعی ماركسی 10744908 دەنگی هێناوەتەوە 3 كورسی بردووە, بیوجە جاناتا دیل 10174021 دەنگی هێناوەتەوە 12 كورسی بردووە بەهەی هاوپەیمانیەتی لە گەڵ بهاراتا جاناتاوە , كەنگرەی نەتەویی جامە كشمیر 280356 دەنگی هێناوەتەوە 3 كورسی بردووە, چونكە هاوپەیمانی پەك هێناوەو نرخی كورسی لە هەرەمەكیان و زۆری كاندید هەكار بوونە بە دەرچوونی, لە بەرامبەردا پارتی راشتریا جاناتا دال 6632247 دەنگی هێناوەتەوە نە چەتە پەرلەمانەوە, دەبینین نا دادی

زەر لە سستەمەکە هەیە .
بە گشتی زیاتر لە 50 ملیۆن دەنگی لیستە بچوکەکان کە لە بان 609 پارتی سیاسی بوونە هیچ نوێنەرایەتیان نەچێتە پەرلەمانەوە .
بەم خوێندنەوە سەرتایییە بە هەروو ئەزموونی هەندەاو هیندستان دەتوانین جیاوازی دادپەروەری یاسای هەبژاردن لە هەردوو وڵات بەراورد بکەین.

سستەمی هەبژاردنی کوردستان پێویستی بە گۆڕین هەیە؟؟

یاسای هەبژاردنی هەرێمی کوردستان یاسایەکە بە ئیمتیاز دیموکراسییە لە چوارچێوەی سستەمی سیاسی باودا, ژمارەیەکی کەم بەچوونی سیاسی و پارت و لیست بە نوێنەر دەمێننەوە, ژمارەیەکی کەمی دەنگدەر بە نوێنەر دەبن لە پرۆسەکە, بۆیە بە بۆای من وەک یاسا لە چوارچێوەی کایەی سیاسی پەرلەمانیدا باشترینە لە جیهان, وڵە وەک جێبەجێکردن خراپترینیانە, کە خراپ جێبەجێ دەکرێت, چارەسەر گۆڕینی یاساکە نییە بەڵکە چاککردنی خراپییەکانە و تێشخیسکردنی دروستی نەخۆشییەکەیە.
وەک وتم یاساکە لە چوارچێوەی کایەی سیاسی پەرلەمانیدا چاکترینە, بە هەموارکردنی یاساکە خراپتر دەبێت, تا بازنەکان بچووکتر بکرێنەوە, شانسی هەزە کەنەکان لە ئاغاو دەربەگ و کۆە موستەشارو دەوڵەمەند و پارتی دەسەڵاتدار خاوەند دەزگای راگەیاندنی زەبلاح و ....زیاتر دەبێت, وە ململانێ توندتر دەبێتەوە, فشارو دەنگ کەین و گرژی و گزی زیاترو توندتر دەبێت, هەنگاوەکیشە بە سەرکەوتنی نەوەی موستەشارەکان, بۆیە باشترە خراپییەکان پرۆسەکە پێ کرێتەوە نەک باشەکەش بگەڕێت دەرگا لە بەردەم خەڵکی عەوام دابخرێت لە بەشداری سیاسی.
گۆڕینی یاسای هەبژاردنی کوردستان لە بەرژەوەندی زەرینەی حیزبەکان بە مام ناوەندیەکانیشەوە نییە,کە ئەحمەقانە دوای هەلاکە کەوتوونە, سیاسەتی کەری دەزە چارەنووسی هەر مەرگە. گۆڕینی ئەم یاسا گورزێکیشە لە پرۆسەی سیاسی بە نەوەکانی داهاتوو, ئەستەم دەبێت بە لیست و پارتی نوێ بتوانن بچنە پەرلەمانەوە, دەرگای گۆڕانی سیاسی لە ڕەگای هەبژاردنەوە دادەخات.
ئەگەر ئاراستەکان روو لە پارتی بێت, ئەوا ئەو 31 ساڵ لەمەوپێش شەڕی لەسەر سەپاندنی سستەمی بازنەیی ئەنگلۆ ئەمەریکی کردووەو سانایە بگەڕێتەوە سەری.
لە کۆتادا ینك و پدك سستەمی بازنەییان دەوێت, بە تایبەت پارتی لە 1991ەوە ئەوە خواستی بووە, ئەوکات ئەنجام وەك ئەمەریکاو

بەریتانیا و زەرینەی ولاتانی کۆمنۆلس " 58 وڵات بازنەیین, نموونەی هیندستانمان هێنایەوە"پایەی دوو حیزبی دەچەسپێت لە کوردستان, پرسەی سیاسی ستەپ دەکات و دەرگا لەبەردەم هەڵکانی دیکە دادەخرێت.
جیا لەوانەش هەزی خاوەند پرنسیبی باوەڕ تەنها بیر لە بەرژەوەندی خۆی ناکاتەوە, بەڵکە پشکۆتنی پرسیەکی بە گرنگ, ئاراستەی روو لە داهاتوو.

ئەدی چی بکرێت؟

بە چارەسەرکردنی کێشەی هەڵبژاردنی کوردستان کێشەی دیکەی زەری هەیە وایکردووە هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان ببێتە خراپترین هەڵبژاردن لە جیهان, تەواو پێچەوانەی یاسای هەڵبژاردنکەی, کۆمەڵەك هەنگاو هەیە پێویستە بنرێت بە چارەسەرکردنیان, وەك ئاماری نوێی دەنگدەران و پاککردنەوەی لیستی دەنگدەران لەناوی مردووان, دروستکردنی لیستی دەنگدەرانی پێکهاتەکان بە کەتاکان, دیاریکردنی لانی زەری خەرجیەکانی هەڵبژاردن و دیاریکردنی سەرچاوەی پارەکان و ئاستی بەخششکان ناوخۆ و راگەیاندنی ناوکانیان, قەدەغەی بەخششی بگانە, قەدەغەی تەمویلی ولاتانی دەوروبەر, سزادانی تونڈی لیستکان بە ئەنجامدانی جموجۆ لە رۆژی دەنگدان لە ناو شوێنکانی دەنگدان و دەرەوەی, سزادانی قورسی پارتکان لە بەرامبەر دەنگ کڕین بە بەبەشکردنیان لە کورسی ئەو ناوچانە, چاودێری وردی پرسەی دەنگدان و ژماردن و راگەیاندنی.....هتد, دەشێت دەیان خاڵ دیاریبکرێن بە ڕێگا گرتن لە ساختەکاری و دەنگ کڕین و لاوازکردنی ڕەی ولاتانی بیانی لە کاریگەریان لەسەر ئاراستەی دەنگدەنکان و لاواز کردنی ڕەی پارە لە هەڵبژاردنکاندا .
لە کۆتاییدا دەبێم پارتی و یەکێتی دژی هەمواری یاسای هەڵبژاردن نین, هەمووارکردنەوە تەنیەکە ناویانتەوە تا کەموکوڕیەکان دیکەی پێ بشارنەوە, ئەوان لە کۆتادا ئارەزوویانە کوردستان بکەنە 100 بازنەی هەڵبژاردن.
ئەم زانیاریانە ببینن:
https://en.wikipedia.org/wiki/2021_Dutch_general_election
https://en.wikipedia.org/wiki/2019_Indian_general_election
http://drawmedia.net/page_detail?smart-id=10406

کورتە چیرۆک/ ئەو هەستانەی نابنە شیعر بەس دەگەیین.. گەران سەباح

پووشە لە ستاقان، مانیان لە پشت گەرماوی کوردستانە. دیار نەبە، خەڵک سوێند بە سەری دەخۆن. دیاریش بە، هایدەگرن و پێی هادەبڕن.
لە نەو ماست، مارگەی بامیە، لە هەر شوێنکدا، موو ببینەت، سەری پەنجەی شەهادەی بە زمانی کەمک تەڕ دەکات، مووکەی پە دەنەتە دەرە و تاوک لەی ورد دەبتەوە. ئەم قسەیەی بەناوبانگە، "ژیان لەم تاڕە موو باریکترە، بپسە، دەپسە."
مەروو، مەش، مەشوولە بکەوتە نەو چای، بە سەری پەنجەی شەهادەی بە ئاستەم پاڕکی پەوە دەنەت و نوقمی دەکات، پاشان دەریدەهێنەت و بەشێنەیی دەیخاتە نەو کلێنکسێک. ئەمشی هەیە، "مەشوولەیەکی مردار لە یەک ملیۆن مرۆڤی بە هەست بەنرختر."
لە گوانی مەڕ، پەسی کشکە، گوێی ئەسپ، قونی مەیمون، چاوی کوندەبە ورد دەبتەوە. بەردەوام پرسیار دەکات. کە دەڕە بەچی بانگدان هەیە لە ئیسلام، خەڵک پێیان وایە کفری دەکات. کە دەڕە بە دەستیبایە سە سالە قوتابخانەکانی دادەخست و مامۆستاکانی دەکردە شوان، وەزیرەکانیشی دەکردە گاوان، خەڵک پێیان وایە شەت بووە.
"قاپت شووشتیە ئەوە؟" مام عەوڵای دوکاندار پیاوەکانی چواردەوری خۆی دەخاتە پەکەنین. "ئەدی گەسک؟"
پووشەی خاوەن ژن و منداڵ سە ناکاتەوە لە پلاری پیاوانی گەڕەک. لای پیاوەکانی بەردەم دوکانی مام عەوڵا هادەوستەت و سەاو ناکات. یەک یەک سەیریان دەکات و لە دێی خێدا دەڕەت، "ئەو مام عەوڵایە، چار مانگیش دەبە گانی نەکردیە، پەوێی دیارە؛ ئەو کەریمە کەڕە هەموو هەژە لە ژنەکەی دەدات؛ ئەو ساحە چاوچنەکە هەژە یەک هەزار دەداتە ژنەکەی بە مەسرەفی مارە؛ ئەو حاجی تەهایە دوو ژنی هەیە و دوو حەجیشی کردیە، لەسەر پشیلەش پاز نادات."
"ئەو قاقەزانە چیین؟" مام عەوڵا دەیپچڕەنەت. "ناکا شیعر و میعران بنووسی لە مارە؟"
پەکەنین. هەر یەکە لە هاستە خێی پلارێک داوەت:

“هەستی ناسکە.”
“ژنی خۆش دەوێ بابە.”
“لە ئیشی ناو مارە گێژە. چما شیعریشی پێ دەنووسن؟”
“عەجایب، پیاوی وا پێدا بوونە ئەو عەیامی.”

پووشە تەماشای کاغەزەکانی دەستی دەکات. خەیاڵی بە ئەوە دەڕوات دواین شیعری خۆی بە ئەوان بخوێنێتەوە:

وەرە با دڵمان یەقین کەین
بەوەی هەمانە
وەرە با دوور بین لە چەسی
وەک دەوانە
ژیانی سادە زۆر خۆشترە
وەک عاریفانە

هەرچەندی دەکات، ناتوانێت خەیاڵەکەی بکاتە ڕاستی. پێیاندا دەخوێنێتەوە و دەڕوات. مام عەواش زوو یاوەرەکانی دەمکوت دەکات، “نا، لێی گێژن، بەتامی مەکەن.”
یەک لە پیاوەکان ددانی پێدادەنێت، هیچیان وەک پووشەیان پێ ناکرێت.
“قسەیەکیش بە هەق بکەین،” مام عەوا کیلەیەک تەماتە بە منداڵەکی پارچەرە دەکێشێت و بەڕێی دەکات. “بە سەری ئەو پووشەیە، ئەوەی ئەو دەیکات لەگەڵ ژنەکەی، سیفەتی پێغەمبەرمانە.”
“صلی اللە علیە وسلم.” هەموو پێکرا وا دەڵێن.
هەندەی نەماوە بگاتەوە ماڵ. خەیاڵ دەیبات، دێتە پێش چاوی، کەپلەی دووەمی شیعرە تازەکەی بە خەزانەکەی دەخوێنێتەوە:

وەرە با هیچمان نەوە
سروشت نەبێ
وەرە با بەنی خاک کەین
هەر لە باخ بین
موک و ماڵ هیچ نییە
بەس سەرئێشە

پێاوەکەی دەخاتە نەو دەڕاب. سەاو لە خیزانەکەی دەکات لە مێتبەخ، پشتملی بەن و ماچ دەکات. دوای خەگەینی، گەریە و دەرپەکوتەکەی دەشوات و هەیاندەخات. دە سفرە ئادەخات و قاپ و مەاک و پەرداخ و سەوزە و ماستاو دادەنێت. لە کاتی نانخواردندا، منداڵەکیان دەگریت، پووشە ناهەقێت خیزانەکەی هەستێت، خۆی دەچێت ژیری دەکاتەوە. دوای نانخواردنیش، قاپەکان دەشوات.

کار بۆ فیز دکات، پووش دچێ لەی بداتەوە. دەتەوێ و دەڵێ فیزی نەکردووە. گەرما تین بۆ منداڵەکیان دەبات. خەزانەکەی دەتەقێتەوە بەسەر خاوەن مڵیدێ و حکوومەتدا. ئەمە بریەی دەکولێنێتەوە و دەست دکات بە گلەیی لە پووش، "نادە با ئیشکەت بچێ بۆی، دەبێ خەت لە گەلی بدەی، هەمووی هەر گەندەڵن."
پووشە منداڵەکە ژیر دکاتەوە و لە بەرانبەر خەزانەکەی خۆیا دکات شیعرەکی بۆ بخوێنێتەوە:
پەمدا بڕۆ، دەت خاڵی کە
هەرچی دەبێ، خەتای منە
هەرچیت نییە، لەی بەرپرسم

بۆ پرتەپرتی ژنەکەی دەتەوێ هەش خەی. هەرچەندی دکات ناتوانێت شیعرەکەی بۆ بخوێنێتەوە. گوێکانی لای پرتەپرتە، مشکی لای هەستکانی. دەتێ بەرچاوی هەستکانی دگەیین و دەبنە درەختەک لە ناوەڕاستی ژووری دانیشتن. لک و پۆپی درەژ دەبنەوە بە نەو متبەخ، ژووری نووستن، هەڵ و تەنانەت سەربانیش. هەندەی نابات، درەختەکە خانووەکیان دادەپۆشێت. وردە وردە تەواوی گەڕەکەکەش.

ئەکادیمیستی ناوداری کورد، عەزیز گەردی، مامۆستا ئاوا!... دکتۆر نووری تاهەبانی

ئەدیب و نووسەر و وەرگێڕی ناوداری کورد، مامۆستا عەزیز گەردی بە یەکجاریی مائاوایی لێکردین. بەم بۆنەوە بابەتی زۆر بۆاوکرانەوە لەلایەن زۆر لایەنی ئەدەبی و ڕۆشنبیری و سیاسیی، بە پێویستی دەزانم ئاماژە بە ڕۆڵی ئەو کوردە دەسزە بکەم بۆ هاوکاریکردنی (دەستەی قانوونی باڵای کورد)، کە لە ساڵی هەزار نۆسەد و نەوەت و دوو، بە بۆیاری خولی یەکەمی پەرلەمانی هەرێم دامەزرابوو بۆ هاوکاریکردنی پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان. ئەندامانی دەستەکە سێ قانووننناسی ئەو دەمە بووین، بەندەو خوالێخۆشبوو حاکم ڕەشید عەبدولقادر و دکتۆر عەبدوڕەحمان ڕەحیم. حکومەتی هەرێم جێگای بۆ

دەستەکە دابین نەکردبوو، بۆیە ماڵەکەی خۆم کردبووە بارەگای ئەو دەستە قانوونیە. هۆژانە ئەو دوو ئەندامانەی دی دەهاتنە ماڵەکەمان تا کاتژمێری دووی پاش نیمەڕۆ دەمانەوە.
کەسێك داوای لە خوالێخۆشبوو مامۆستا عەزیز گەردی نەکردبوو هاوکاریمان بکات، ئەو لەودەمە مامۆستا بوو لە یەکی لە قوتابخانەکانی هەولێر، بە پایسکل دەهات بۆ وەرگرتنی ئەو پرۆژە قانوونانەی دەستەکەمان ئامادەی دەکردن، تا بیانکاتە کوردی. ئەمە لە دەستەکە هیچ توانایەکمان نەبوو تا بیخەینە بەردەستی، بە دەستی خۆم پرۆژەکانم دەنووسییەوە، چونکە کۆمپیوتەرمان نەبوو و کەسێکیان دەستنیشان نەکردبوو هاوکاریمان بکات بۆ نووسین، یان لانی کەم فۆتۆکۆپیکردنیان پێش ناردنیان بۆ سەرۆکایەتی حکومەت و پەرلەمانی هەرێم. کاك عەزیز بۆ ئەوەی کەسێك هاوکاریی بکات، بە پایسکلەکەی دەهاتە ماڵەکەمان بۆ وەرگرتنی ئەو پرۆژە قانوونانەی ئامادەمەمان دەکرد، پاش چەند هەڤّژێك خۆی بۆی دەهێنایەوە. ئەویش کۆمپیوتەری نەبوو، بەدەستی خۆی، پاش وەرگێڕانی بۆ سەر زمانی کوردی، دەینووسییەوە بۆی دەهێنایەوە، لەگەڵ نوسخە عەرەبییەکە، کە بە دەسخەتی من یان خوالێخۆشبوو کاك د. عەبدوڵەحمان رەحیم دەنووسرا.
پێشتر کاك عەزیز گەردیمان نەدەناسی، بەڵام ئەو دەیزانی دەستەکەمان خەریکی ئەو ئەرکەیە و کەس هاوکاریمان ناکات، هۆژێك سەردانی کردین و ئامادەیی دەربڕی بۆ هاوکاری کردنمان. هەتا دەستەکە بەردەوام بوو لە کارەکانی، ئەویش بەردەوام بوو لەگەڵمان. هەزار سڵاو لەگیانی پاکی ئەو کوردە دڵسۆزە.

تۆ پزیشکیت، یان واعیز..!؟ شۆماڵ بارۆانی

هۆبەت ئایین باشترین هۆگایە بۆ فریودان و قۆستنەوە و بۆکارهێنانی لە پێناو جوڵاندنی هەست و سۆزی خۆکەکی سادە لاوح و خوش باوەڕ و لە خشتە بردن و خۆکردنە چاویان.
کۆمنین ئۆوانی لە هۆگای بۆکارهێنانی ئایینەوە، دەوڵەمەند بوون، بوون بە پەڵەماتار، دوکانی سیاسیان دانا و خشترین ژیانیان بۆخۆیان لە سەر حیسابی خۆکەکی ئایندەری بەستە زمان دابین کرد.

جامن هەندێ عەیب نەبیت، دەیهێنم و دەیبەم و هەر کەدەکەیم بە ناکرێتوو لەی تەناگەم، ئەوەیە، کە ئەو پزیشکە بەڕێزیش من کە چەند بەرنامەیەکی موتابەعە بکەم، تەک هەمان شتی لە بەدیدکەم، نازانم لە خولی داهاتوو بە تەمای خۆ کاندیدکردنە، یان مەبەستێک و ئامانجێکی تری هەیە،
کە هەندە فکەس دەخاتە سەر هەندێک تەوەر و بڵای ئاقار و ئاراستەیەکیان دا خواردکاتەوە، کە هەمووی ئامانج و ڕەگا و پەیامی ئیسلامی سیاسی و فەندەمەنالیستەکانە!؟

هەر بەڕاستی
مرۆڤی تاک ڕەهەند و تەواوین تەتالیتار هەمیشە هەوەدەدات و دەیەوێت هەموو ڕوانگەکانی تری دەرەوەی بازنەی ئیدەلۆژیا و بیر و باوەڕەکەی خۆی، تیرەر بکات و بسڕێتەوە.

مەعلومە
کەمەڵی کراو و شارستانی و پێشکەوتوو و مەدەن، بە تەنها شەنی ئایینێک و مولکی فیکرێک و تاپۆی ئاراستەیەک نییە،
بەڵکو چەن مەعبەد و ئاتەشگا و کڵێسا و مزگەوتی تیایە، ئاواش سەزانیخانە و بار و مەلها.
چەن مرۆڤی ئایینداری تیایە، ئاواش بە ئایین و ئەتایست و مولحید و گومانگەرا.
چەن مەلا و واعیزی تیایە، ئاواش کچە مەدەل و گەنجانی بەڕ و شاجوان و سەکسفرەش.

لەوەها کەمەڵکدا:
ئینجا ئازادیت دەڕەیتە بار، یان مزگەوت، نوێژ دەکەیت یان نایکەیت، کەس بۆی نییە بڵت و تەداخولی ژیانی تایبەتیت بکات و فرمانت بە سەردا بکات و زۆریت لە بکات و پێت بڵت: یا دەبێت نوێژ بکەیت و مەڵێت تەنها سێ ڕەڕە، گەر نوێژ نەکەیت سەرت لەلاشەکەت جیا دەکەینەوە، یان جگە لەو ڕەگا دیکتاتۆریانە و داعشگەرایانە هیچ ڕەگا و چارە و هەڵبژاردنەکی ترت لە بەردەمدا نییە!

لە کەمەڵی کراوە و پلورال و شارستانیدا،
هیچ کەسێک و بە هیچ پاساوێک و لە ژێر هیچ ناوێکدا،
بۆی نییە بڵت و پێت بڵێت بە تەنورەکەت کورتە و تەسریحەی قژت بەو ستایلە ڕەکخستووە، بۆچی ناچیتە مەعبەد و ڕیشت دەڕۆناکەیت؟
یان با فلان فیلم چونکە ماچی تیایە و فیسار سایتی پڕۆن ئەخلاقی خەڵک تەکدەدات دایخەین.

لە کۆمەڵی مەدەن و سیکۆلار و پلورالدا،

هەڵبژاردنی لوتکەی ئۆپۆزیسیۆن: تەوەکو خەڵات و بە پێی دۆگم و بیر و باوەڕی خەڵات بژیت و لەش گەورە بامنیش بە پێی بیر و باوەڕ و قەناعەت و بە ئازادی بەخۆم بژیم.

ئاخر ئێوە لوتکەی داعش بوونە:
تە باوەڕت بە فرەیی(پلورالیەتی) ئایینی، سیاسی و کۆمەڵایەتی نەبێت و خەڵات و ئایین و وانینەکانت لە خەڵک بکەیت بە حەقیقەتی تەهاو یەقینی سەرو گومان و کابرای هەموان و ، خەڵکی ناچاربکەیت، کە دەبێت هەموان بە پێیەکانی تە هەنگاو بنێن و بە ئەقڵیەتی تە بیربکەنەوە و بە گوێچکەکانی تە ببیستن و بە چاوەکانی تە ببینن!

کاکە خۆ بە زۆر نییە من نوێژ ناکەم و نایەمە مزگەوت و باوەڕم بە بیر و باوەڕی تە نییە.

من هەرگیز گلەییم لە بابایەکی ئیسلامی سیاسی، یان سەلەفیزمێک نییە، ئەوان دیارە لەکەڵ ئاو دەکرێتە ئاشی ئیدەلۆژیاکەیان و سەر بە چ بەستەڵەکێ و دۆگمەکن و ئەقیدە و بیر و باوەڕیان سەبارەت بە سیکۆلاریزم و مەدەنیەت و مافەکانی ژن و ئازادیەکانی تاک و ئاژەڵ دەستی و هەموو شت دەستێک چییە و ئاشکرا مەعدەن و هەموو شتەکیان دیارە کە چەندە داعشگەرا و تەتالیتار و ڕاسیزم و دەمارگیرن.

بۆکو کارەسات ئۆپۆزیسیۆن تە نە مەڵابیت و نە واعیز و نە کاهین، نە بستێک ڕیشت هەیە و نەیش شەواڵت کورتە و نە ئیسلامی و نە سەلەفیزم و نەیش لە کەناەیکی ئاستە سەلەفیزم و ئیسلامی و ئایینی بیت، بۆکو گەنجکی شۆڕ مەدەنی و سەکسوکە پان بیت و لە کەناەک بیت لە ڕۆژی چوارشەممە یەکەم ڕۆژی پەخشی خەڵات دەستپێبکەیت وەکو هەمایەک بە پیرەزی ئەو ڕۆژە لای ئەزدیەکان و گەلانەوە بە مژووی باو باپیرانی بەر لە ئیسلام، کەناەکی بە ناو عەلمانی بیت، کەچی پزیشک بیت و وەکو واعیزێکی ئیسلامی و پیاوەکی ئایینی و بە دڵی ئیسلامیەکان قسە بکەیت و جارێک هاوسەرگیری کچەکان لە گەڵ کوڕی نەرگەلە کەشکان پێتستبکەیت و جارێکیش داوای ڕاگرتنی ماپەڕە سێکسیەکان بکەیت!
ئەڕە بۆاست تە پزیشکیت، یان واعیز!؟

ماوەتەوە بۆم:
هەڵبژاردنی زەربەی ئەوانەی لە سۆشیاڵ میدیا پشتگیری ئەو داوا داعشیانەی ئەو پزیشکە واعیزیان کردبوو درێی دەکەن و خۆشیان

شۆکانیان بۆ دیار سایتی شین و پەیامنێرەکان بەردەکەن.

ئاخ
مردن لە کۆی دوو ڕووی کوشتمی.

وەک هەر بەیانییەک... شیعری نوێوزاد بەندی

هەموو بەیانییەک ،
لە خۆو هەڵئەسی ،
دەت گیراوە ..
وەک دەیان هەزار بەیانی تر وای ،
هەنگاوەک ئەبوو هەڵبهێنرایە و
هەڵنەهێنراوە ..
هەموو بەیانییەک ،
تاوێرە بەردەک
هەک لەسەر سنگی تە دانراوە ..
ئەتەوە هەڵەسی ،
نازانی بۆچی ..
نازانی بۆ کوێ ..
هەرچی جێ هەیە ،
هەرچی هێ هەیە ، بۆ قوڕ گیراوە ..
وەک دەیان هەزار بەیانی تر وای ،
بۆ تابلۆی ژیانێک ،
ئەبوو بیکێشین ،
نەک نەمانکێشا ،
فڕچە وسکێچ و کاغەزەکەیشی
نازانین لە کوێ فڕێماندا وە ..!
هەموو بەیانییەک ،
وەک دەیان هەزار بەیانی تر وای ،
زەرت پەباشە چاو نەکەیتەوە ..
ئەو گشت پەڕاوێ بزمارا ویانێ ،

لەسەر تەوەن و چاوت وەستاون ،
نەبینیتەوە ..
ئاخر ناخەش هەر بەیانییەک
وەک سەدان هەزار بەیانی تر بی ،
هیچ ڕووی نەدابێ..
هیچ نەگۆڕابێ ..
بچووکترین خەم نەسڕابێتەوە ..
هەر ئەشکەنجەکەی دەیەها ساڵ بێ،
…نەبڕابێتەوە ..
هەرچی ڕەگایە،دەک داپۆشیوە ..
دەرگا داخراوە ..
هەرچی پەنجەرە و دەلاقە هەیە ،
دژە هەتاوە ..
هەور دژە باران ..
ئاغا دژە نان ..
هەرچی ئەبینی ،
مات و ڕوخاوە ..
وەک دەیان هەزار بەیانی تر وای ،
هەرچی دەرد هەیە ..
هەرچی بەرد هەیە ،
وەکو خەی ماوە ..